

РОСІЯ ЗНОВУ ПОГРОЖУЄ ВТОРГНЕННЯМ

*У випадковій загибелі
дитини звинувачує, як завжди,
Україну, і хаотично шукає приводу
для відновлення
широкомасштабних бойових дій*

Метою нарощування Росією військової присутності поблизу кордонів України може бути посилення тиску, щоб примусити Україну поступитися у переговорному процесі, продемонструвати готовність до застосування збройної сили, каже міністр оборони України Андрій Таран. «Кремлівські стратеги активують старий сценарій про «радіостанцію у Глайвіці». Російські пропагандисти розганяють страшилки, орієнтовані на мешканців наших тимчасово окупованих територій, про нібито наші агресивні наміри», - зазначив Таран. За його словами, «мілітаризація» інформаційного простору, відео ешелонів російської військової техніки, які відкрито удень рухаються у напрямі державного кордону України «мають посягати паніку серед населення України, залакати світову спільноту». Приводом для поновлення активної збройної агресії Росії проти

України може стати як спровоковане загострення обстановки в районі конфлікту, так і звинувачення України у порушенні прав російськомовних чи «новообращенных» громадян Росії через масову роздачу паспортів РФ. Стратегічною ж ціллю Російської Федерації щодо України залишається її повернення під свій контроль та зрив євроатлантичного шляху розвитку України, зазначив міністр і додав, що «Україна — миролюбна держава, й налаштована на цивілізований шлях повернення своїх тимчасово окупованих територій». Також метою російських військових може бути намагання забезпечити анексований Крим водою через Північно-Кримський канал, який зараз перекритий на перешийку. Голова делегації України в Тристоронній контактній групі з врегулювання ситуації на Донбасі Леонід Кравчук вважає, що Росія може робити спроби отримання

води з материкової України шляхом атак. Протягом останнього місяця росіяни нарощують кількість військ поблизу кордонів України та в анексованому Криму. Зросла кількість обстрілів з боку окупованих територій. Від початку року загинуло на передовій понад три десятки українських воїнів. «Станом на 30 березня вздовж кордону утримується 28 батальйонних тактичних груп противника, а саме в Брянській, Воронежській, Ростовській областях та в Криму. Під виглядом контрольних занять до майбутніх спільних стратегічних навчань «Запад-2021» ЗС РФ здійснюють поступове нарощування військ», - заявив головнокомандувач ЗСУ Руслан Хомчак. США, інші західні країни, а також ЄС та НАТО виступили на підтримку суверенітету й територіальної цілісності України на тлі ескалації з боку РФ на сході.

Вірші українського поета вийшли чеською

Брненське видавництво «Вітряні млини» – одне з небагатьох чеських видавництв, які прихильно ставляться до української літератури. За останні роки тут вийшло кілька перекладних книг авторства українських поетів та письменників. У 9-тому числі часопису «Пороги» за 2019 рік ми вже розповідали про публікацію чеського перекладу роману «Місто» Валер'яна Підмогильного (1901-1937) про урбанізацію у 20-х роках минулого століття. Раніше тут виходили й інші переклади з української на чеську мову – наприклад, антологія 44 сучасних авторів «Україна, давай, Україна», «Тут, на півдні» Олеся Ульяненка, Тані Малярчук, Оксани Забужко, Софії Андрухович, Андрія Бондара та інших. Зараз тут до

друку готується видання роману Анатолія Дністрового «Б-52» у перекладі Петра Каліни. Наприкінці минулого року тут вийшла невеличка книга поета Юрія Завадського (нар. 1981, Тернопіль) «Вільна людина ще не народилася». Це – 88-сторінкове кишенькове видання у жовтій м'якій обкладинці, тож його легко взяти в дорогу для ознайомлення. Юрій Завадський дебютував наприкінці 90-х років, був експериментальною поезією й абсолютно довільно поводився зі словом та текстом. Переклав вірші Мірослав Томек, який також працював над згаданим перекладом «Міста» В. Підмогильного. За роботу над перекладами Томек від Чеської асоціації українців увійшов

Юрій Завадський та обкладинка його чеської збірки.

до так званого Довгого списку премії Drahoman Prize, куди також увійшли 27 перекладачів з української на мови світу. Дана премія заснована Українським інститутом, PEN Ukraine та Українським інститутом книги.

Вл. інф.

Про Словаччину українською

Словаччина – сусідня з Україною держава, але про словацькі реалії українці знають дуже мало. На сторінках масмедіа розповідається здебільшого про життя нашої меншини на сході Словаччини, про схожі на українські словацькі проблеми у стосунках з угорцями, також дізнаємося щось із куцих повідомлень про поточні зміни президентів чи прем'єрів, інші скандальні політичні справи, або про затримання на кордоні чергової партії українських цигарок чи ДТП за участі українських громадян. Глибинне ж розуміння характеру словацького народу дуже слабе. Кількість новітніх перекладів зі словацької на українську мови можна, мабуть, порахувати на пальцях однієї руки. Для виправлення ситуації у цій справі вийшов нещодавно у видав-

ництві «Дух і літера» переклад книги Мартіна Мілана Шімечки «Серед словаків». Коротка історія байдужості – від Дубчека до Фіцо, або як я став патріотом». Автор – син відомого чеського дисидента Мілана Шімечки, котрий був радником Вацлава Гавела. У виданні йдеться про явні та залаштункові передумови розпаду Чехословаччини, непристойний шлях Словаччини до членства в ЄС, суперечливість головних дійових осіб політичної сцени Словаччини, вплив у країні сусідніх держав та культур. Є тут і роздуми про байдужість щодо країни, щодо власної долі, демонів посткомуністичного суспільства та про майбутнє Центральної Європи. Зі словацької переклала книгу Ірина Пушкар.

Вл. інф.

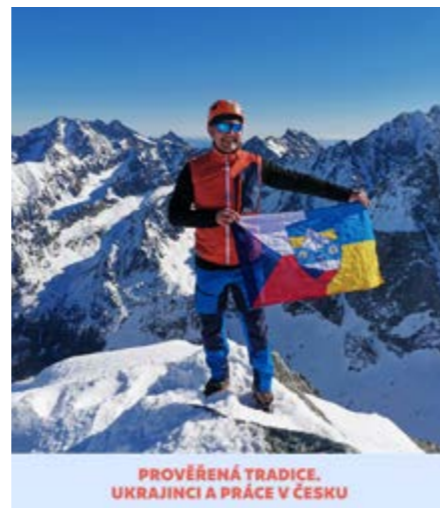
Обкладинка книги.

На Жижкові звучали українські голоси

Передачу з активістами української громади в Чехії Богданом Райчинцем та Олесем Шокалом записали співробітники інтернет-радіо «Жижковська ніч». Оскільки чимало чехів сприймають українців винятково як сучасних працівників, вони говорили про маловідому для чехів сторінку української громади – традицію української меншини, свята, історію й культуру. У 40-хвилинній передачі гості обговорювали не тільки трудову міграцію, а й діяльність української громади за часів першої Чехословацької Республі-

ки. Також дещо просвітили внутрішню і зовнішню ситуацію України. «Жижковська ніч» – фестиваль у вигляді інтернет-радіо для молодих, просунутих у цифрових технологіях людей. Він підтримує різноманітні громади, комуніти, меншини. Подкаст із українськими активістами вийшов 24 березня. Послухати можна на сайті www.zizkovskanoc.net/.

Олесь Шокало – учасник програми.

PROVĚŘENÁ TRADICE. UKRAJINCI A PRÁCE V ČESKU

Про історію Криму розповідали на «Влтаві»

Крим як європейська проблема поступово зникає зі сторінок світових видань, чим не може не користатися Росія. Хоча ЄС та США щопівроку продовжують дію санкцій проти Кремля, московські окупанти користаються пандемією та іншими проблемами, які заповнили сьогоднішній світ. Наприклад, нещодавно Росії вдалося виграти у французькому суді справу проти українського «Ощадбанку», кримські філії якого були по-суті відібрані окупантами у 2014 році. Хоча процес ще не завершений, але подібні йому можуть відбуватися тільки тоді, коли світ забуває, що півострів був анексований і всі відносини, які укладаються там в останні сім років, є незаконними і не мають юридичної сили. Тому про справжню належність Криму – Україні – потрібно всюди і весь час нагадувати, і не лише у політичній, а й історичній чи краєзнавчій площині. Наприклад, чеське радіо присвятило півострову дві великі програми. У лютому на радіостанції «Влтава» вийшов цикл передач «Крим як перехрестя травматичної та культурної пам'яті буде представлений у лютому додатком на вихідні станції Влтава. Науковці Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки спільно із Центром вивчення історії Східної Європи та Віденським

університетом працювали над однойменним міжнародним проектом. У двох нових монографіях, чеській та німецькій, в нових контекстах досліджують чеських вчених та їхніх колег із Австрії, Німеччини, Швейцарії та Ізраїлю вони надали факти із історії, археології, літератури, сьогодення, факти без ілюзій та прикрас. У недільному додатку, який вийшов в ефір 13 лютого, славістка Гелена Улбрехтова представила цей проект, підтриманий з програми «Стратегія AV 21 – Європа та держава: між варварством та цивілізацією». Вона поділилася зі слухачами маловідомими авторськими дослідженнями про російські літературні моделі Криму. В іншій програмі від 27 лютого радіо відкрило «Кримський півострів як частину давньої та ранньої європейської історії, як перехрестя культур (античної, ранньохристиянської, єврейської та мусульманської)». Візантологи Мартіна Чехова та Павла Драпелова і палеослов'яніст Вацлав Чермак розповіли, що хоча нинішня контекст кримських досліджень, особливо у Німеччині, вивчений добре, але тема старшої культурної історії Криму – це досі неописаний лист у чеському середовищі, – каже Улбрехтова. Прослухати ще раз передачі можна в інтернет-архіві радіо «Влтава» від 13 й 27 лютого, о 10-тій годині.

До речі, про інтерес чеських науковців до історії Криму зокрема та України взагалі свідчить те, що у Слов'янському інституті Академії Наук Чеської Республіки оголошили проведення конкурсу на вакантне місце працівника науки та дослідника зі спеціалізацією на українську літературу у чеському та європейському контексті. Вакансія розрахована на власників титулу доктора філософії (Ph.D.), та за умови знань української, російської, англійської або німецької мов. Кандидати можуть надсилати біографії, огляд публікацій та практики, копії документів про кваліфікацію до 30 квітня цього року на адресу інституту – Валентинська 1, 110 00 Прага 1.

«Тижень Розглас»

Стаття про передачу й історію Криму у газеті «Тижень Розглас» із руїнами Херсонесу.

Українець встановив чеський рекорд у боротьбі з курінням

Український психотерапевт Ростислав Прокоп'юк увійшов до Чеської книги рекордів за те, що позбавив тисячі людей звички палити. Він представив нагороду 29 січня. «Це вельми позитивна справа, яку робить пан Прокоп'юк, – допомагає сотням і тисячам людей», – сказав Мірослав Марек, президент агенції «Добрий день», який зафіксував рекорд 20 січня. За 29 років роботи Прокоп'юк допоміг кинути палити близько 6 тисячам пацієнтів, серед яких багато артистів чеського шоу-бізнесу. Слава до лікаря прийшла після ефіру на чеському телебаченні з акторкою Іржиною Богдаловою, яка кинула курити на очах мільйонів глядачів. Прокоп'юк допомагає позбутися й інших шкідливих звичок за один 15-хвилинний прийом у формі розмови – він називає це методом «зворотної реальності». Послуга коштує 3 тисячі чеських крон, або 2,5 тисячі крон для пенсіонерів, студентів і вагітних жінок.

Ростислав Прокоп'юк (ліворуч) позує із сертифікатом про рекорд у боротьбі з курінням. Поруч чеський кінопродюсер Петр Келлер, 29 січня 2021 року, Прага, Чехія. Фото Радіо Свобода.

Лікар каже, що дає річну гарантію на результат. Додає, що 10 відсотків клієнтів повертаються для повторної терапії. Єдина умова для успішного результату – людина справді має захотіти позбутися шкідливої звички.

«Вона мусить прийти, сісти й пустити мене до своєї підсвідомості. Я ввожу її в стан, коли вона закурила свою першу сигарету й повертаю її зворотно. Вона викурює «другу сигарету» й переконується, що вже не курить», – розповідає Прокоп'юк, який написав на цю тему дві книги. Уривки з однієї з них можете прочитати на останніх сторінках цього числа часопису. Виходець з Волині Прокоп'юк також просуває українську справу. Він створив «Форум культурного партнерства», що на культурних акціях збирає гроші на ліки для українських військових. Зокрема, Прокоп'юк перераховує військовому госпіталю в Києві гроші з продажу своїх образотворчих робіт. Одну з них перетворили на найбільшу в Чехії картину з шоколаду – що також відзначили в Чеській книзі рекордів влітку 2019 року.

Радіо «Свобода»

«Центру гуманітарної допомоги Україні» терміново потрібна ваша допомога!

Два тижні збирали зимовий одяг, взуття та іграшки у загальній середній школі Югославська у моравському містечку Забржег – для дітей сходу України. Про організацію такої збірки звернувся Центр гуманітарної допомоги Україні. Школярі та педагоги змогли накопичити 14 мішків нехай жививного, але вкрай необхідного одягу та взуття для дорослих та дітей, які відправили до Авдіївки Донецької області. Звідти зібране розподілили різними прифронтовими навколишніми селами, які страждають від обстрілів.

Директор школи Петр Оплетал планує повторити збірку і у наступному навчальному році. «Якщо інші школи хочуть приєднатися, ми будемо раді зв'язатися з ними через Центр гуманітарної допомоги Україні. Хотів би подякувати усім працівникам, унчням нашої школи та їх батькам, які взяли участь у збірці», – додав директор. У другій половині лютого волонтери пражського Центру Петр Оліва та Ян Навратіл із цими та іншими, всього двома напаківаними речами мікроавтобусами та одним причепом відправилися з Праги на схід України. Дорогою

одна з автівок зламалась, її лагодили на Закарпатті, але до цілі доїхали Так, наприклад, у Зайцеві вони віддали військовим медикам інструменти для дрібного ремонту техніки, роздали дитячі й канцелярські речі у школах в Красногорівці, Мар'їнці, Опитному, медичний матеріал – у Часовому Ярі, і навіть допомогли розвести місцевим жителям хліб. Але передали допомогу з Чехії і в тилу – наприклад, харківському клубу «Мовограй», де діти удосконалюють свої знання української мови.

Празький Центр гуманітарної допомоги Україні було відкрито торік наприкінці серпня у Радотіні. Однак пандемія перешкодила його діяльності, збирати допомогу нині українською важко. Його керівник Петр Оліва, хоча й готує другу поїздуку у цьому році на Донеччину, каже, що якщо не вдасться екстрено знайти декількатисячну суму на підтримку діяльності центру, його доведеться закрити. «Центр від 5 жовтня 2020 закритий для громадськості, не можна влаштувати акції, виставки, відкривати бібліотеку... Тому доходи Центру нульові, але оренду

приміщення та інші видатки оплачувати потрібно», – каже Оліва. Тому він вчергове звертається до всіх приятелів України по допомогу. Будь-яку суму можна перерахувати на рахунок 2501638335/2010.

пор

Збірні України та Чехії зустрінуться на товариському матчі

Український футболіст Андрій Ярмоленко намагається обіграти чехів Антоніна Барака та Філіпа Новака, 2018 рік.

Шилгавого спочатку представиться у кваліфікації на чемпіонат світу вдома з Білоруссю, а потім – у Бельгії. А гра із Чехією стане останньою для української збірної у вересні. Перед нею команда Андрія Шевченка зустрінеться на виїзді із Казахста-

ном (1 вересня) та вдома із Францією (4 вересня). Місце проведення матчу між українцями і чехами наразі уточнюється, але відомо, що він відбуватиметься у Чехії. «Ми могли мати справу лише з тими командами, які на даний момент не виступають за кваліфікацію чемпіонату світу. Були запропоновані Грузія, Болгарія та Україна, які реалізують наші

ідеї щодо цього підготовчого матчу. Це якісна команда, яка рухається на межі топ-20 світового рейтингу. Крім того, ми хотіли зіграти вдома», – сказав менеджер чеської збірної Лібор Сіонко. Наразі українська збірна перебуває на 24 місці у міжнародному рейтингу, чеська – на 42-гому. Утім, українська збірна зазнала фактичної невдачі, зігравши 1 квітня унічию з Казахстаном, а перед тим – із Францією та Фінляндією. Чехія з Україною грала чотири рази. У одному підготовчому матчі чехи перемогли, згодом була нічия, двічі чехи програли у прем'єрному році Ліги націй. А саме це відбувалося: 6 вересня 2011 року 4:0 на користь чехів, 15 серпня 2012 року – 0:0, 6 вересня 2018 року 1:2 на користь українців (Ліга націй) і 16 жовтня 2018 року 1:0 також на користь українців (Ліга націй).

пор

Відзнака для відомої перекладачки з чеської на українську

До короткого списку премії «Драгоман Прайз 2020» була включена перекладачка з української мови на чеську Ріта Кіндлерова. Вона популяризує у Чехії українську літературу й переклала чеською десятки книг. Також фіналістками премії стали Клаудія Дате і Катажина Котинська, які перекладають на німецьку й польську мови. Про це було оголошено 30 березня засновниками премії – генеральним директором Українського інституту Володимиром Шейком, виконавчою директоркою Українського ПЕН Тетяною Терен та менеджеркою книжкових і інтелектуальних проєктів Французького інституту Валентиною Стукаловою.

Рита Кіндлерова – членкиня Чеської асоціації українців, Товариства новогрецьких студій, Союзу перекладачів, Комітету з Міжнародної літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша. Керівниця української секції літературного порталу iLiteratura.cz. На премію номінована з перекладом чеською мовою публіцистичної праці Володимира В'ятровича «Україна. Історія з грифом «Секретно»» (видавництво Academia).

Клаудія Дате на премію номінована з перекладами німецькою мовою поетичної збірки Сергія Жадана «Антенa»

(видавництво Suhrkamp) та роману Олексія Чупи «Казки мого бомбосховища» (видавництво Haymon Verlag), а Катажина Котинська – з перекладом польською мовою роману Вікторії Амеліної «Дім для Дома» (видавництво Warstwy).

«Перекладач є важливою фігурою в культурній дипломатії, тому природно, що Український інститут став співзасновником Drahomán Prize. Премією ми відзначаємо не лише їхню майстерність, але й внесок у те, щоб Україну краще знали й розуміли за кордоном», – розповів під час пресконференції генеральний директор Українського інституту Володимир Шейко.

Загалом до довгого списку номінантів на здобуття премії Drahomán Prize ввійшли 27 перекладачів, які перекладають з української на англійську, польську, німецьку, італійську, французьку, португальську, чеську, сербську, болгарську, македонську, грецьку та арабську мови. Заявки надійшли з 14 країн, серед яких – Німеччина, Франція, Велика Британія, Польща, Чехія, Італія, Сербія, Греція, Болгарія, Північна Македонія, США, Австралія, Бразилія, Ліван. Найбільше зголошень було подано закордонними видавництвами, дипломатичними

представництвами України в різних країнах світу та науковими інституціями. Метою програми є промоція української літератури за кордоном. Її результати: 53 переклади з української на 21 мову світу (англійську, німецьку, італійську, французьку, словацьку, польську, а також арабську, іврит, монгольську, македонську та інші) у 24 країнах світу. Лауреат Премії отримує грошову винагороду в розмірі 2 000 Євро (з урахуванням податків), а також додаткові можливості для роботи та промоції своєї творчості від Українського інституту та Українського інституту книги (участь у перекладацьких резиденціях, закордонних ярмарках та фестивалях).

Детектор медіа

Ріта Кіндлерова під час семінару про Василя Макуху, листопад 2013 року.

Перепис триває – онлайн продовжено до 11 травня

У Чехії 27 березня розпочався загальнодержавний перепис населення. Участь у ньому – обов'язкова як чеських громадян, так і іноземців з правом постійного чи тимчасового (від 90 днів до 2 років) проживання в Чехії. Причому взяти участь у ньому повинні у тому числі ті чеські громадяни або іноземці чи особи без громадянства з правом проживання у Чехії, які на момент перепису не перебувають на території країни.

Перепис населення вже вдруге проводиться онлайн. Через велику навантаженість на сервер scitani.cz та помилку в модулі системи в перший день перепису довелося на десять годин зупинити. Зараз система працює без перебоїв, і вже в перші дні порахували себе через неї вже понад мільйон людей. Анкети онлайн-перепису населення 2021 року, крім чеської, доступні сімома мовами, включно з українською. Окрім стандартних питань щодо помешкання, транспорту, навчання тощо, у анкеті є запитання про національ-

ність, рідну мову й віросповідання особи. Відповіді на ці питання є довільними і не є обов'язковими. Людина може обрати дві національності та дві рідні мови. Через карантин онлайн-перепис населення у Чехії продовжено аж до 11 травня. А з 17 квітня до 11 травня можна буде заповнити друковані анкети у заздалегідь визначених місцях. Результати мають бути оприлюднені цього або наступного року. Перепис населення у Чехії проводять кожні 10 років. Перший відбувся в лютому 1921 року, останній – у 2011-му. За відмову від участі у переписі громадянам загрожують високі штрафи у розмірі 10 тисяч крон.

Результати перепису впливатимуть на підтримку державою тих чи інших національних меншин, тож напередодні перепису Українська ініціатива в Чеській Республіці випустила відеоролик із закликом до українців повідомити про своє походження. Учасники ролика – оперний співак, працівниця готелю, будівельник, вчителька, юрист і керів-

ниця хору – закликають українців у Чехії мати спільний голос і не цуратися свого.

Станом на кінець 2020 року в Чехії офіційно проживало майже 166 тисяч громадян України. За даними минулого перепису, українців за національністю у Чехії проживало понад 53 тисячі осіб, а українську мову назвали рідною понад 48 тисяч жителів Чехії. Детальніше про це дивіться матеріал у часописі «Пороги» №1 за 2021 рік, стор. 6-7.

рс, пор

Стоп-кадр з відео ЄКУ із закликом визнати себе українцем.

Чи розвалювали січовики та Карпатська Україна Чехословаччину?

Відповідь дає ґрунтовне вивчення 469 документів київсько-ужгородського дослідника архівів

ТЕКСТ: Олександр ГАВРОШ

Карпатська Україна залишається ключовою темою закарпатської історії, про що свідчить постійна увага до неї не тільки дослідників, але й ширшої громадськості. Про Карпатську Україну вже знято кілька документальних фільмів (найвідоміший – «Срібна Земля»), поставлено дві вистави в Ужгороді та Хусті («Судний час» і «Останнє танго в Хусті»), нещодавно з'явилася навіть дитяча повість «Героїчні канікули», але все одно цей феномен української державності за Карпатами у 1938–1939 роках ще далеко до кінця не розкритий.

Про це говорять ті, хто професійно займаються цією темою. Зокрема, уродженець Ужгорода Олександр Пагіря, який після закінчення Київського університету, залишився працювати у столиці. 33-річний кандидат історичних наук нині є одним із найпродуктивніших українських дослідників Карпатської України.

Детальне дослідження Карпатської Січі

Ще у 2010 році він написав книгу «Карпатська Січ: військово-формування Карпатської України», яка була

продовженням серії науково-популярних книг «Militaria Ukrainica», започаткованих видавництвом «Темпора» спільно із Центром соціогуманітарних досліджень ім. В'ячеслава Липинського. Поява цієї книги у київському видавництві була свідченням того, що тема Карпатської України знайшла своє більш глибоке та ширше розуміння в загальноукраїнському контексті та піднялась із регіонального на загальнонаціональний рівень. Видання науково-популярних книг є нелегкою справою, адже доводиться писати в спрощеному варіанті про досить складні та неоднозначні історичні події та процеси. Однак це роботи необхідно з огляду на потребу популяризації наукових напрацювань істориків в українському суспільстві. У дослідників, які займалися вивченням історії військового формування Карпатської України, залишалось багато питань відносно того, чим власне була Карпатська Січ: товариством, військовою організацією чи армією; яка була її структура, уніформа, система відзнак та старшинських звань, якою була роль карпатських січовиків в обороні незалежної Карпатської

Книга О. Пагіря 2010 року про Карпатську Січ

України у березні 1939 року. Власне на ці та багато інших питань Пагіря намагався відповісти, спираючись на невідомі раніше документи в архіві СБУ та інших архівних установах України.

У цій книзі історія Карпатської Січі вперше подається на основі багатого ілюстративного матеріалу. Зокрема, було використано унікальні світлини з архіву ОУН в Києві та кадри з документального фільму «Трагедія Карпатської України», знятого операторами Лисюками у 1938–1939 роках. Від моменту заснування Карпатська Січ розглядалась її творцями як зародок майбутніх збройних сил незалежної України. За п'ять неповних місяців 1938–1939 років вона змогла сформуватись як військова організація з усталеною структурою, старшин-

ськими кадрами, уніформою, провести на певному рівні військовий та бойовий вишкіл, взяти участь в обороні кордонів автономної Карпатської України від нападів угорських та польських диверсійно-терористичних груп. Вона пройшла свій шлях від напіввійськової організації до справжніх збройних сил незалежної держави.

Від «без жодного пострілу» до «з важкими боями»

Карпатська Січ складалась як з вихідців із місцевого закарпатського населення, так і перебіжчиків через польсько-чехословацький кордон з Галичини, Буковини, Волині та Наддніпрянської України, а також з представників української військової еміграції міжвоєнного періоду. ОНОКС об'єднала в собі представників старшинського корпусу армії УНР та УГА, легіону УСС, українців-офіцерів чехословацької армії, військових кадрів ОУН.

На основі документів та фотографій в книзі було здійснено реконструкцію уніформи Карпатської Січі та системи відзнак. Була вперше висвітлена участь жінок та дівчат в Карпатській Січі. У 1939 році на рівноправних засадах в структурі ОНОКС функціонували відділи «Жіночої Січі», які виконували різноманітні функції від зв'язкових і розвідниць до санітарок і медсестер Червоного Хреста.

На основі невідомих джерел, зокрема спогадів команданта Національної Оборони Карпатської України полковника С. Єфремова та полковника штабу В. Филоновича відтворена участь карпатських січовиків в обороні незалежної Карпатської України у березні 1939 року та відображено бойові дії на карті.

Захист карпатськими січовиками незалежної Карпатської України став першим в Європі збройним опором планам гітлерівської Німеччини та її союзниці Угорщини напередодні Другої світової війни. Саме ці слабоозброєні та нечисельні загони січовиків у важких боях захищали свій край, в той час як одна із найбоєздатніших та модерних армій Європи – чехословацька – капітулювала без жодного пострілу перед німецькими військами.

Тим не менше, як зазначає Пагіря, з усього комплексу проблем історії Підкарпатської Русі 1938–1939 років чеськими істориками чи не найкраще розроблено саме мілітарні аспекти, з огляду на популярність у чеській історіографії жанру військової історії. Чеські історики розглядають участь чехословацьких збройних сил у захисті від агресії Угорщини та Польщі восени 1938–березні 1939 року як

На переломі 1938–1939 років на Чехословаччину напали з усіх боків, окрім румунського.

один із небагатьох показових прикладів оборони ЧСР. На тлі дискусій про те, чи могла Чехословаччина захиститися від агресії Третього Рейху («мюнхенський комплекс»), розвідки на цю тему ревізують усталений погляд про «капітуляцію перед Гітлером без жодного пострілу». І все ж «чехословацька криза» переломом 1938–1939 років завершила демонтаж Версальської системи, що передувала початку Другої світової війни. Наприкінці 2020 року у львівському видавництві Українського Католицького університету вийшла двотомна фундаментальна праця (1200 сторінок!) Олександра Пагіря – «Карпатська Україна в документах другої Чехословацької республіки», що ознаменувє новий якісний поворот у дослідженні цього складного історичного феномену. Перекладає з чеської мови авторів допомагала Ірина Забіяка.

«Темна пляма»

Коли чехословацька державність переживала «судетську» кризу, на сході республіки постала Карпатська Україна як автономний суб'єкт у рамках Другої Чехо-Словацької республіки. Однак «рівень зацікавлення істориків періодом Другої республіки значно поступається інтересу до доби «процвітаючої» Першої республіки. – пише Пагіря. – У колективній пам'яті чехів 1938–1939 роки залишаються здебільшого «темною плямою», часом, що позначений зовнішньою агресією, національним приниженням, зрадою союзників, втратою територій,

кризою державних і демократичних інститутів та остаточним розпадом республіки під натиском Німеччини. Друга республіка, хоча і була історичним продовженням Першої, насправді стала лише її «блідою тінню». У зв'язку з цим наукова література на тему постмюнхенської Чехо-Словацької республіки залишається доволі скромною. Досі в Чехії не з'явився друком документальний збірник, цілковито присвячений цьому періоду. У працях з історії Другої республіки тема Карпатської України представлена доволі фрагментарно й епізодично. Водночас у загальній працях чеських і словацьких авторів з історії Підкарпатської Русі міжвоєнної доби періодові 1938–1939 років приділяється непропорційно мало уваги. Попри наявність у чеській історіографії окремих ґрунтовних архівних досліджень з історії Карпатської України, більшість праць доволі поверхові й недостатньо залучають архіви». Тут Олександр Пагіря наводить приклад праці чеського історика і працівника Національного архіву Чеської Республіки Давіда Губеного, які «відзначаються доволі упередженим підходом до оцінки історії Карпатської України. Зокрема, автор часто вдається до спрощень та безпідставно говорить про захоплення Підкарпатської Русі українськими націоналістами, закидає уряду Августина Волошина колаборацію з Німеччиною та прагнення відколотити Карпатську Україну від Чехо-Словацької республіки, називає представни-

Обкладинка двотомника.

ків Карпатської Січі й ОУН фашистами та навіть дозволяє собі зловтішатися угорськими і радянськими репресіями проти карпатських січовиків». Пагіря також зазначає, що словацькі історики просунулися набагато далі у вивченні та публікації джерел автономної Словацької країни (1938-1939), не кажучи вже про період Словацької держави (1939-1945), досліджували не лише свої, а й польські та угорські дипломатичні документи.

Понад чотири сотні чехословацьких документів

Протягом п'яти місяців існування Карпатської України Прага вперше масштабно зіткнулася з викликом українського питання у своїй внутрішній і зовнішній політиці. Український автономний уряд на чолі з о. Августином Волошином до останніх днів республіки дотримувався лояльного прочехословацького курсу, розуміючи, що доля краю напряму залежить від її існування. Події в Карпатській Україні всередині березня 1939 року стали найкращим епізодом у ході ліквідації Чехо-Словацької і єдиним засвідченим на теренах республіки збройним опором проти зовнішньої агресії.

Запропонований до уваги збірник вводить у науковий обіг 469 не відомих досі документів. Йдеться про різні повідомлення державних органів, поліції, довідки на впливових осіб та політичних діячів, записки, протоколи зустрічей та засідань, донесення, наприклад про напади угорських терористів на залізницю і станції чехословацької жандармерії або дії польських диверсантів, прото-

коли допитів затриманих терористів, різні телеграми й дипломатичні ноти тощо. Збірник є першою масштабною публікацією архівних джерел чехословацького походження на цю тему, які дають можливість поставити події на Закарпатті 1938-1939 років у загальний чехословацький контекст і відповісти на ряд нових запитань.

Якщо за комуністичних часів на Карпатську Україну було накладено табу, то з настанням демократії і скасуванням цензури, ця тема одразу випірнула з небуття, адже в 1990-х роках ще жило чимало очевидців тих подій. Власне, перше десятиліття незалежної України було щедро наповнене друкуванням свідчень, споминів та діаспорних праць. Серед них чільне місце в осмисленні тих подій належало монографії «Карпато-Українська держава» професора Петра Стерча з Америки та щоденника Василя Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України», який по війні мешкав у Братиславі.

Тут сходилися інтереси сусідів та великих держав

Наступне десятиліття активно опрацьовувалися місцеві джерела, зокрема, особові справи учасників Карпатської України, як в Ужгороді, так і в Києві. Ці дані послужили матеріалом для кількох поважних збірників. І от свіжа праця Олександра Пагірі започатковує новий етап у цій темі – опрацювання архівів сусідніх держав. Унікальність Карпатської України полягала в тому, що вона зачіпала інтереси всіх без винятку сусідів, а також Німеччини, СРСР, Італії, Франції, Великої Британії.

Увага до цієї маленької української території була величезна, протягом свого короткого існування вона не сходила зі шпальт світової преси. Олександр Пагіря здійснив те, що вже давно слід зробити: опрацював архіви. Свою велику роботу молодий історик почав із найважливішої точки – столиці Чехословацької держави, до складу якої входила Карпатська Україна. Він вперше опублікував кілька сотень документів різних відомств. На їхній основі постає ретельна картина міжнародної ситуації краю, українського питання у внутрішній і зовнішній політиці Чехо-Словацької держави 1938-1939 років, підстав надання автономії, Віденського арбітражу, який призвів до переходу південної частини краю до складу Угорщини восени 1938 року, «гібридної війни» Угорщини та Польщі проти Карпатської України, карпатоукраїнського фактору у польсько-чехословацьких відносинах тих часів. Знайдемо тут і документальні свідчення про охорону кордону та правопорядку в краї та боротьбу між Прагою і Хустом за повноваження у даній сфері, про казус генерала Льва Прхали, описано вибори до Союзу, березневе загострення між Прагою й Хустом напередодні розпаду ЧСР, сутички між січовиками та чеськими військами 13-14 березня 1939 року в Хусті, угорське вторгнення та початок оборонної війни, роззброєння чехословацьких військ, бойові дії та проголошення незалежності Карпатської України.

Тепер маємо змогу опукліше побачити загальну ситуацію і прояснити чимало деталей. Документи державних органів, дипломатичного відомства, поліції, армії, жандармерії, прикордонників дають уявлення про чеський погляд на події в Карпатській Україні, один із багатьох, який тоді побутував у європейській політиці.

Реакція Сталіна та Гітлера

Вплив подій на південно-західних схилах Карпат тривав і після березня 1939 року. Недарма автор у передмові зазначає: «Стратегічне значення Карпатської України та українського питання для Європейської політики бачив Йосиф Сталін. У виступі на XVIII з'їзді ВКП(б) 10 березня 1939 року він запідозрив західну пресу в навмисному спекулюванні темою Карпатської України заради погіршення взаємин між СРСР і Третім Рейхом: «Схоже, що метою цього підозрілого шуму було викликати гостру реакцію Радянського Союзу проти Німеччини, отруїти атмосферу та спровокувати конфлікт з Німеччиною без виразки для цього причин. Звісно, цілком імовірно, що є в Німеччині божевільні, які мріють

приєднати слона, себто радянську Україну, до комашки, себто так званої Карпатської України... Але якщо відкинути божевільних і звернутися до нормальних людей, то невже не ясно, що смішно й безглуздо говорити про приєднання радянської України до так званої Карпатської України?» Гітлер, який на початку 1939 року ще вагався, котрий напрям експансії йому вибрати: західний чи східний, — сприйняв слова Сталіна про відсутність причин для ворогування між СРСР і Третім Рейхом як прозорий сигнал. Фюрер прийняв пропозицію замирення, яку висунув Сталін, що означало вибір напрямку удару — проти Франції та її союзників, у першу чергу проти Польщі. Фіналом процесу, який започаткувала березнева промова советського диктатора, став пакт Ріббентропа-Молотова — союз двох тоталітарних держав, які розв'язали Другу світову війну». Проти української держави за Карпатами гібридна війна велася від самого початку. Фейкова кампанія не припинялася протягом усіх 77 років і триває досі. Тож публікація першоджерел якраз є найкращим засобом для розвінчування хибних міфів. Олександр Пагіря нагадує, що перша криза в підкарпатському уряді 26 жовтня 1938 року засвідчила помилковість ставки Праги на русофільський рух, який у міжвоєнний період став по суті ширмою для реалізації ревізіоністської політики Угорщини й Польщі. Чехословацька влада довго вважала русофільство безпечнішим для своїх стратегічних інтересів у регіоні, ніж український рух. Такий вибір був продиктований, зокрема, традиційними для чехословацької еліти панславізмом та орієнтацією на Росію як велику слов'янську державу. Така політика уможливила маскування підривної діяльності сусідів на території Підкарпатської Русі під вивіскою русофільства. І восени 1938 року українці виявилися чи не найлояльнішою групою, що виступила на захист територіальної цілісності держави та її конституційного ладу. Після двох десятиліть національних експериментів Прага була змушена розкрити очі на «українську реальність» у своєму найсхіднішому регіоні та призначити на посаду голови автономного уряду авторитетного лідера українського напрямку о. Августина Волошина. Попри тактичну орієнтацію на Німеччину, він до кінця існування республіки дотримувався лояльного курсу щодо Праги, розуміючи, що доля Карпатської України напряму залежить від існування ЧСР як такої. Саме в короткий 4,5-місячний період

урядування Волошина чехословацький уряд уперше масштабно зіткнувся з викликом українського питання. Для багатьох представників чеської політичної та військової еліти процес усвідомлення нової реальності у східному краї був доволі болючим і часом викликав негативну реакцію. Зокрема, Прага гостро реагувала на звільнення чеських державних службовців і призначення на їхнє місце місцевих українців та емігрантів. Запровадження української мови, закриття чеських шкіл, зміна назви краю (з «Підкарпатська Русь» на «Карпатська Україна»), усунення політичних опонентів із державного управління, посилення української агітації, діяльність парамілітарної організації «Карпатська Січ», наплив українських емігрантів з усієї Європи — все це посилювало роздратування чехословацького уряду та військових ситуацією в краї. До цього додався тиск Варшави, яка, починаючи від листопада 1938 року, робила у Празі регулярні дипломатичні втручання з приводу діяльності уряду Карпатської України.

Хто і досліджуватиме далі?

Опубліковані документи показують, що не «Карпатська Україна розвалила Чехословацьку державу», як твердять екзальтовані, але мало поінформовані опоненти. Бо Августин Волошин у телеграмі празькій владі увечері 14 березня говорить про те, що уряд вимушений обрати незалежність у зв'язку з проголошенням самостійності Словацької держави, яка це зробила ще в обід. Бо «в повітрі не можемо висіти», як образно висловився панотець-прем'єр-міністр у документальних кадрах. Адже Чехія із Закарпаття не мала спільного кордону і залишалася лише два варіанти: незалежність або поглинання агресивною Угорщиною. Й ініціатором кривавого протистояння 14 березня у Хусті була саме чеська армія, яка цілеспрямовано готувалася до виступу проти січовиків і лише чекала приводу, аби застосувати зброю.

Ще один міф, який розвіюють оприлюднені документи – про нібито серйозні розходження між урядом Карпатської України і керівництвом «Карпатської січі». Жодних протиріч не виявлено, навпаки – надруковані джерела підтверджують, що Августин Волошин завжди діяв в унісон із січовиками, навіть у складних обставинах 14-15 березня. Тож гадки про запланований путч, військовий переворот є лише особистими думками далеких від розуміння реальної ситуації людей. Без сумніву, 469 документів із празьких архівів є унікальним джерелом для кращого пізнання політичної,

Телеграма о. А. Волошина чехословацькому президентові із закликом до спільного протистояння угорській навалі.

міжнародної, економічної, військової ситуації на Закарпатті у 1938-1939 роках. І це, ясна річ, далеко не весь масив, а тільки вибрані фрагменти. А якщо говорити загалом про міжвоєнне двадцятиліття, то архіви Чехословацької Республіки нашими істориками майже не опрацьовані, мовчимо вже про їхній переказ і оприлюднення. Хто і коли це зробить – питання відкрите. А без цих джерел годі говорити про розуміння історії Закарпаття того часу. Недарма перший том згаданої праці цілком присвячений ґрунтовному аналізу опублікованого корпусу документів та докладним біографіям персоналії. Натомість Олександр Пагіря вже розпочав роботу над наступною книжкою – опрацювання документів про Карпатську Україну з польських архівів. І нічого дивного тут нема, адже Польща проявляла якнайпильнішу увагу до національного життя на Закарпатті, зважаючи на численну українську меншину на своїх теренах. Зростання української руху в Чехословацькій автоматично вело до розгортання українства у Польщі. Тому польська держава вела активну діяльність на Закарпатті протягом усього міжвоєнного десятиліття. У подальших планах Олександра Пагірі – опрацювання німецьких, угорських, румунських, британських архівів. І лише після опублікування цих документів можна буде уявити собі повноту і складність процесів напередодні Другої світової війни.

А тим часом неопрацьованими залишаються навіть архіви на території самого Закарпаття. Бо знайти в нас сумлінного дослідника, який би особисто сліпав над документами – це як виграти в лотерею. Про що свідчать тридцять згайнованих років до виходу у світ «Карпатської України в документах другої Чехословацької республіки».

«Коронний» головний біль...

Психічні хвороби як наслідок карантину

ТЕКСТ: Аїда БОЛІВАР

В Європі набуває поширення переконання: карантин триватиме впродовж двох років, десь до весни 2022 року. Допоки світ остаточно не подолає коронавірус чи не винайде ефективні ліки. Але якіми можуть стати «побічні ефекти» карантину для людства? Чи не виникнуть інші хвороби, зокрема психічні?

В Україні «перший» тритижневий карантин було запроваджено в березні минулого року. Тимчасово. Та немає нічого більш постійного за «тимчасове». Режим надзвичайної ситуації продовжили до 24 квітня, який потім продовжили до 22 травня. Припинили сполучення поїзди, автобуси, громадський транспорт, закритими були школи. У фонд боротьби з коронавірусом скерували 66 мільярдів гривень, значно урізавши інші видатки. У фонд надійшли європейські кошти, кошти урядів інших держав і недержавних організацій. Та невдо-

взі виявилось, що у зв'язку з місцевими виборами чимало коштів з фонду витрачено на ремонт доріг або допомогу працівникам системи МВС. Мемом стала куртка міністра охорони здоров'я вартістю понад півмільйона гривень.

Недовіра

Тим часом волонтерам і далі доводиться займатися збором та поставанням у провінційні лікарні необхідного – від масок чи звичайних гумових рукавиць аж до дорогих апаратів штучного дихання. Після певного послаблення влітку минулого року пандемія повернулася восени із новою хвилею й триває й донині. Хоча серед українців доволі сильними є скептичні настрої щодо пандемії – починаючи від ігнорування елементарних вимог щодо захисту дихальних шляхів аж до недовіри у повідомлення про переповнені хворими на ковід-19 лікарні. Наприклад, за даними опитування КМІС, щеплення проти цієї хво-

роби готові зробити 33% українців, тоді як 61% – не готові. Також низький рівень довіри і до імпортованого з Індії препарату Covishield.

В США проводиться масова вакцинація препаратом компанії Pfizer і BioNTech, ефективність яких, за підсумками фінальних клінічних випробувань, склала 95%. Препарат схвалила і Європейська медична агенція, тож країни ЄС приступили до вакцинації.

Та, утім, на даний час вся Європа – в карантині, до закінчення пандемії досить далеко. Вона може і не мати кінця, тобто не виключено, що певні елементи теперішнього коронавірусного періоду, такі як обов'язкове носіння респіраторів у крамницях чи громадському транспорті, стануть усталеною нормою. Вже зараз обговорюється наявність паспорта вакцинації, без якого міждержавні поїздки стануть доволі складними чи навіть неможливими.

Відриваються від реальності

А як всі ці події та процеси відобразяться на українцях? Не кажемо вже за погіршення матеріального становища, йдеться про моральний стан. Вже зараз вчені й, зокрема, освітяни занепокоєні значним відставанням учнів та студентів від навчальних програм, оскільки, як виявилось, дистанційне навчання не настільки ефективно, як класичні лекції й уроки у школах та вузах.

В травні минулого року в Україні було встановлено максимальне обмеження у 47 тисяч гривень на місяць для заробітних плат усіх українських чиновників, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Топ-чиновники витримали лише 2 місяці такої «наруги» над їхнім «високим професіоналізмом» — щомісячну винагороду в розмірі десяти мінімальних зарплат. Президент запропонував Верховній Раді в якості невідкладної вимоги скасувати обмеження зарплат високопосадовців на час карантину. В Україні, мабуть, скінчилась не лише війна, а й карантин... Тож від жовтня минулого року максимальна зарплата таких посадовців не повинна перевищувати «лише» 1 мільйон 250 тисяч грн на місяць. Водночас мінімальна зарплата в Україні залишається на рівні 5 тисяч грн на місяць, а 9 мільйонів українських пенсіонерів отримують щомісячну пенсію, меншу за 3 тисячі грн. Чи є психічно нормальними особи, що не бояться вилучати з бюджету щомісяця 250 мінімальних зарплат (на власні потреби) в оточенні співгромадян, які отримують на банківську картку 4 тисяч грн зарплати за місяць роботи чи 2 тисячі грн – щомісячну пенсію з того самого бюджету?

На вище зазначеному тлі мало хто задумується над психічним здоров'ям більшої частини нації під час вже понад одного року карантину, котрий невідомо чи взагалі закінчиться; ніким не регламентованою самоізоляцією; статистикою «безсимптомних» хворих та осіб, що без будь-яких ознак (симптомів) вже одужали... Все це відбувається паралельно зі щоденним зведенням у новинах про загиблих і поранених на фронті, ДТП з великою кількістю травмованих, про виїзди правдами-неправдами людей на заробітки за кордон, про різні вбивства і самогубства, терористичні атаки тощо.

Чим відрізняється праця психолога від роботи психоаналітика (психіатра)? Психолог стикається із звичайними людськими проблемами, а психіатр має справу з патологіями. Тривалий карантин без допомоги

психологів спричинить значне навантаження на психіатрів.

Куди заведуть заклики до самоізоляції?

В Європі назагал та в Україні зокрема продовжують некоректно трактувати поняття самотності. Вважається, що самотньою є та людина, яка тривалий час мешкає самотійно. Цій самотності особі може бути зовсім не сумно без людського товариства. Жінка або чоловік працює над чимось, читає книжки, креативить, піклується про хатніх тварин, відвідує он-лайн навчальні курси, зацікавлюється творчим розвитком особистості в різних формах.

Але насправді самотньою є та людина, котра не може більше години залишатись наодинці сама з собою. Їй потрібне постійне спілкування в мережах, по телефону, численні зустрічі з розмовами про все і ні про що, селфі, лайки, статуси... Означена поведінка містить усі ознаки справжньої самотності, критично замаскованого депресивного стану, несформованості людської особистості. Така особа дуже залежить від думки інших, не прагне самореалізації, перебуває в соціумі віртуальних друзів та ексгібіціонізму, виставляючи на загальний огляд пересічні побутові подробиці власного «невидатного» життя без жодних досягнень в царині суспільної користі. Деякі наукові дослідження виявили, що в міжах сучасної молоді зменшені області Брока та лобні долі. Ці люди не здатні нормально спілкуватись, ясно викладати власні думки, мати пристойну пам'ять та глибокі знання бодай в якійсь сфері людської діяльності.

На цивілізоване людство загрозливо насувається примітивне суспільство користувачів гаджетів та соціальних мереж, які в реалі не мають жодних друзів, знань й, відповідно, досягнень. Зазначене стадо споживачів стає доступним для політичних маніпуляцій, маркетингових комбінацій, виборчих технологій тощо.

Тату

Щоб зовні привернути до себе увагу, це покоління експериментує із зачіскою, одягом і вдається до безглуздих татувань. Мода на тату не є такою безпечною, як переконують власники відповідних салонів та майстри. Про суто фізично-медичний аспект говорити не буду через брак фахових знань. Кажу лише про психічні відхилення, котрі старанно приховують усі демонстранти тату. Велика кількість молодих осіб, що виставляють на загальний огляд татуовані частини власних тіл, є тривожним сигналом для суспільства, що тяжко хворе.

Історія татувань вказує на таврування рабів, злочинців (грабіжників, вбивць, злодіїв, повій). Тату на людині, як тавро власника на худобі, може також свідчити про приналежність до певної групи: банди злочинців, касти чи певної злочинної спеціалізації, спільноти спортсменів чи професійного кола. Тобто, тату переконують, що душа такої людини не є вільною, самотньою. Вона вже комусь або чомусь належить, як і внутрішній світ невиліка.

Науковці встановили, що поява тату на тілі змінює внутрішній світ людини. І не завжди в кращий бік. Тягар існує навіть тоді, коли особисто власник татування ще цього не помічає. Коли дитина бажає зробити тату, щоб бути «як всі» знайомі однолітки, це може означати відсутність лідерських якостей, забитих страхом. Молоду людину не чують, вона хоче з допомогою тату привернути увагу, проте боїться бути індивідуальністю з вільною душею, яка здатна взяти на себе відповідальність за власні вчинки. Озирніться навколо і спробуйте почувати... власних дітей, чоловіків, жінок, батьків, друзів. Можете з цього скористатись карантинном. Адже пандемія не скасовує людські почуття. Принаймні, не дамо їй це зробити. Інакше біблійний кінець світу може розпочатись тут і негайно.

І мистецтво тату реагує на виклики сьогодення.

Новий «розп'ятий хлопчик»

Фейк російської пропаганди роздмухують задля початку нової ескалації?

ТЕКСТ: Дмитро ЛИХОВІЙ

"В целях разжигания войны". Как погиб 4-летний Владик Дмитриев и что это значит для ситуации на Донбассе

Вчера на кладбище в Славянске похоронили ребенка, который 2 апреля погиб на неподконтрольной территории — как говорят его родные, в результате удара дрона украинской армии.

Проросійське видання «страна.уа» спекулює на трагічній загибелі хлопчика й погоджується із безглуздими звинуваченнями про «удар дрона української армії».

Проект StopFake та штаб Об'єднаних сил спростували повідомлення російських і прокремлівських видань про те, що нібито внаслідок атаки українського безпілотної на окупованій РФ частині Донеччини загинув 5-річний хлопчик.

Це навмисний наклеп на Збройні сили України. Дитина загинула, але загибель прийшла від боєприпасу, знайденого на вулиці. Однак «деза» про «вбитого з БПЛА ЗСУ хлопчика» стала частиною інформаційної кампанії РФ з нагнітання ситуації.

Про що повідомляти

Джерелом новини стала заява речника «народної міліції ДНР» (фактично – російські окупаційні війська на території ОРДО) Едуарда Басуріна від 3 квітня. Її ретранслявали провідні російські медіа й проросійські ЗМІ в Україні, серед яких сайт «Страна». «Бойовики 59-ї бригади ЗСУ, виконуючі злочинний наказ ватажка Шаповалова, застосували безпілотний літальний апарат, оснащений саморобним вибу-

ховим пристроєм. В житловому районі населеного пункту Олександрівське здійснили скидання вибухового пристрою біля будинку, – ішлося в повідомленні на сайті «народної міліції». – На той момент у дворі перебували двоє мирних мешканців... Загинула дитина 2016 року народження й отримала поранення різного ступеню тяжкості місцева жителька».

Басурін говорив про подію в селі Олександрівське, що між окупованими Єнакієвим та Вуглегірськом. Та у інтерпретаціях російських медіа «атака дрона» була перенесена на відстань 60 км у село Олександрівка, що на західній околиці Донецька – на самій лінії фронту. А Олександрівське – в досить глибокому тилу: за полями, лісопосадками, кількома рядами оборони окупаційних військ та за містом Вуглегірськ, яке російська регулярна армія зайняла під час Дебальцівської операції в лютому 2015 року. Приблизний час події – 17-та година 2 квітня. Проросійські блогери оприлюднювали різні фото загиблого хлопчика, одне з яких активно публікували... ще у 2014 році. Так, прокремлівська «Комсомольская правда в Україні» стверджувала, що на світліні зображений загиблий під Луганськом 5-річний Іван Єрмілов. Через два дні після події стало відомо ім'я загиблого – Владислав Шихов (за іншими даними – Дмитрієв). Його світліні на камеру показала бабуся загиблого. Чи постраждала саме ця жінка, чи інша бабуся – незрозуміло. За словами батька хлопчика, у бабусі мали бути осколкові поранення та розбита голова, її вивезли в реанімацію. Інтерв'ю з батьком публікувала та ж «страна», яка у всіх повідомленнях з фронту завжди звинувачує українську сторону і при цьому спокійно працює в Києві. «Страна» також повто-

рює, що «причиною інциденту назвали скидання боєприпасу з українського безпілотної».

Нагнітання істерики

Та подію в Олександрівському стримано коментують місцеві мешканці. Де-факто спростовують «удар безпілотної». Щось чули, десь бачили – але нічого конкретного. Не було чути ані свисту, характерного для падаючого боєприпасу. Не показали ані уламків БПЛА, ні залишків снарядів, тільки воронку від вибуху у прибраному дворі. Та уже ввечері 3 квітня спікер Державної думи РФ Володін зажадав виключення України з Ради Європи та причепив до трагедії «заокеанських покровителів», мовляв, президент України «направив військовий безпілотник на війну з власним народом», що трагедія сталася «за згодою заокеанських покровителів і мовчазного схвалення європейських держав», пригрозив українському керівництву «Гаагою», поєднав подію із «заборонаю опозиційних каналів та політичних партій», і підтримав «хороші пропозиції» кума Путіна Віктора Медведчука.

Діти в зоні воєнного конфлікту на сході України гинули й раніше. Однак такий градус реакції з російської сторони вже давно не спостерігався і чимось нагадують фантазії біженки зі Слов'янська про «распятого мальчика в трусіках» із сюжету на Першому каналі (РФ) у липні 2014 року. Тоді повна брехня стала основою для розпалювання ненависті росіян до українців задля продовження війни. Тепер пропагандисти скористалися справжньою трагедією, і знову забилися у істеричних, садистичних закликах розстрілювати українців і «забивати прикладом у кривавий нуль» військових 59-ї бригади ЗСУ. Загалом, мережу оперативного поширення цього фейку та викликаних ним емоцій

називають «ГРУшною сіткою телеграм-каналів», яку представляють передусім так звані «воєнкори» (Пегов, Дубовой, Сладков та ін.). У багатьох випадках вказували на те, що «українські ударні безпілотники почали утлюжити Донбас» одразу після розмови президентів Зеленського і Байдена. Хоча, якщо встановлювати точно, то – під час розмови президентів України і США.

Спростування дезінформації

Безпілотники ООС насправді не здатні подолати таку відстань з боєприпасами, тим більш українська армія в той день не проводила ніяких польотів над територією, де стався інцидент. Ті блогери і медіа з ОРДЛО, які збагнули різницю між Олександрівкою й Олександрівським, почали по-своєму це враховувати. Так, колишній речник «армії ЛНР» Андрій Марочко малює схему, де видно, що від Світлодарки до Олександрівського – 14,6 км. І вважає, що для вбивства 5-річного хлопчика «українські бойовики» використовували «далеко не квадрокоптер з аліекспрес, а хороший дорогий БПЛА», мовляв, це великий ударний дрон типу Ваугактар турецького виробництва. Штаб ООС категорично заперечує застосування таких безпілотної за лінією розмежування. А на тій стороні нічого не кажуть про тип «скинутого» снаряда. І опускають той момент, що великий безпілотник мав би бути помічений системою ППО окупаційних військ.

Та й версія «просунутих» сепарів виглядає дико сама по собі: ударний БПЛА ЗСУ атакував не укріплення 1-го чи 2-го армійських корпусів ЗФ Росії, не скупчення живої сили на позиціях, не автомобільну чи бронетехніку окупаційних військ, не ворожий полігон чи склад паливно-мастильних матеріалів, а подолав мінімум 30 кілометрів туди й назад для того, щоб скинути вибухівку на дитину в сільському дворі. І дехто з росіян таки «увімкнув мізки». Наприклад, військовий кореспондент Роман Сапоньков. Він, м'яко кажучи, не симпатизує Україні. «Та ще більше я не люблю професійних істеричок, – пише він. – Жоден саморобний дрон не залетить на таку відстань, тим більш не скине прицільно заряд, а якщо й залетить, то відпрацювати буде по штабу або паливному складу, бо це вже буде дрон далекого радіусу дії».

Про що кажуть соцмережі

Дописувачка VK Валентина Іскрицька стверджувала: «Так, це сталося вчора, але не від дрону. Я сама із цього селища. У господаря лежала міна, а онучок її знайшов. Я не розумію, чому людям брешуть. Мої співчуття», – написала вона. StopFake намагався перевірити

цю версію та зв'язатися з «Валентиною Іскрицькою», але не отримав від неї відповіді. Інший користувач відповів: «Ми знайшли контакти людини, яка раніше мешкала в Олександрівському та досі має там родичів і знайомих. Олександр (ім'я змінено на прохання людини через загрозу переслідування родини – Ред.) підтвердив версію про нещасний випадок. «Кажуть, що чоловік зносив до себе всякий мотлох – боєприпаси. Один із боєприпасів був у нього вдома і здетонував. Як розповіли мені мої друзі, не було чутино як «свистить»: зазвичай, коли летить снаряд, він «свистить». А цього разу нічого не було, просто вибух – і дитину вбило», – сказав чоловік у коментарі розслідувачу StopFake.

Один із бойовиків «днр» пише, що їхній підрозділ поінформували про те, що малий «знайшов і взяв у руки» вибухівку. «Резюмую повідомлення місцевих: сталося це ще вчора (2 квітня), за адресою 4-та Лісова, причому дитина знайшла і взяла в руки якусь хрін... А потім хтось вирішив прикрити НП прильотом «украфашистського БПЛА», – констатує блогер.

Факт «удару безпілотної» не підтвердив навіть ватажок «днр» Деніс Пушлін, який ніяк не керує окупаційними військами в ОРДО. На телеэфірі в російського пропагандиста Володимира Соловйова 3 квітня про «вбитого дронами» хлопчика говорив сам Соловйов. Тоді як Пушлін зазначив дуже непевно: «Я не хочу якимись фактами... Працюють правоохоронні органи. З великою ймовірністю – так, але ж ми не будемо огульно просто звинувачувати... Давайте дочекаємося, буде офіційна інформація, ми її опублікуємо. Зараз можна говорити, що дитина загинула, дитини – немає!» На головному «ДНРівському» сайті ДАН спочатку з'явилася головна новина про «загибель дитини внаслідок атаки безпілотної», але надалі вона перетворилася на звичайне повідомлення «народної міліції» (з уточненням «інші обставини з'ясовуються»), після чого топ-новиною стала висадка тисячі дерев на суботнику. «Тобто ввечері істерію з приводу «удару безпілотної» в самому Донецьку почали згортати», – зауважує Олексій Копитко. Що також характерно: так звана «сторона ДНР в СЦКК» ніяк не згадувала про удар безпілотної у зведеннях за 2-ге та 3 квітня. «Що мені впало в очі – це різниця між напруженням пристрастей у повідомленнях російських ЗМІ і донецьких. Донецькі працюють ніби з примусу. Вони точно розуміють, що розгін істерики – це прелюдія до війни. І війна ця відбуватиметься не в Москві. Тому російські пропагандисти голо-

сять щосили, а донецькі відбувають номер», – пише Копитко, додаючи, що тут саме час попрацювати українським центрам боротьби з дезінформацією. Любов Цибульська, керівниця новоствореного Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформполітики України, повідомила, що спростування таких фейків входить до їхньої компетенції. Та центр поки не реагував на «хлопчика», адже кадровий склад Центру ще не сформований. При цьому голова Центру вважає, що нагнітання істерії навколо повідомлення про «вбитого україномовного хлопчика» може свідчити про підготовку подальшої ескалації на фронті чи за столом переговорів. «Той рівень активності, який ми бачимо навколо цієї теми і в російських ЗМІ та в соцмережах, і в медіа на окупованих територіях, разом з іншими сигналами з Росії може означати підготовку інформаційного поля для можливої атаки військ РФ або тиску з метою переговорів на умовах Кремля», – сказала Любов Цибульська.

Спостерігачі ОБСЄ

5 квітня смерть дитини не була відображена в звітах Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, але вранці 2 квітня бойовики не допустили спостерігачів місії до н. п. Олександрівське. Місія ОБСЄ підтвердила факт загибелі п'ятирічної дитини 6 квітня – вже після її похорону. Представники місії змогли поспілкуватися з родичами загиблої дитини і зі співробітниками моргу в окупованому Донецьку. Бабуся розповіла спостерігачам, що в момент вибуху перебувала в будинку, почула вибух і побачила сірий і білий дим. «Вона розповіла, що коли вона вийшла на вулицю, побачила онука, який лежав на землі, і помітила фрагменти осколків і сліди пошкоджень на паркані», – вказується в повідомленні. В донецькому морзі додали, що дитина померла від вибухової травми та численних осколкових поранень.

Окупанти постійно мінують все навколо: з 2014-2016 років в землі залишилося чимало боєприпасів, а нещодавно українськими військовими був виявлений іграшковий літачок, який запустили бойовики, оснастивши його вибухівкою. Будь-який з цих факторів міг бути справжньою причиною загибелі дитини.

Від початку бойових дій на Донбасі, тобто в період з квітня 2014 року по серпень 2020 року жертвами мін і вибухівки на території Донецької та Луганської областей України стали щонайменше 42 дитини.

Автор є головним редактором видання «Новинаря»

Прага 4: безкоштовні консультації українцям

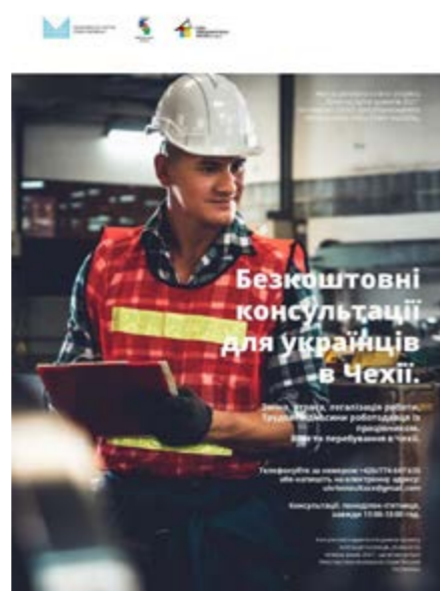
У празькому четвертому районі надаються безкоштовні консультації у сфері працевлаштування українців Чехії. Консультації надаються в рамках проекту інтеграції іноземців «Живемо на четверці разом 2021» й фінансується Міністерством внутрішніх справ Чеської Республіки.

Багато працівників з України мають проблеми на ринку праці та перебування в Чехії тощо. Основні з них – це оформлення й наявність усіх дозвілних документів, погодження місця проживання, відрядження, належна оплата понаднормових годин, вчасна виплата заробітної плати тощо. Консультації пропонують швидко відповідь на запитання – причому українці можуть спілкуватися рівною мовою. Також можуть розраховувати на допомогу у роз'ясненні менш зрозумілого тексту, який написаний чеською мовою (угоди, документи тощо). Консультації надаються українською мовою за номером телефону +420774647635 або електронною поштою ukrkonzultace@gmail.com носіями рідної мови, які ознайомлені із актуальними пробле-

мами працевлаштування і перебування в ЧР.

Головним завданням всього проекту, розрахованого також на педагогів, зацікавлених у мультикультурній освіті та інтеграції іноземців, дітей та дорослих – є взаємне порозуміння, зниження напруги між мігрантами, меншинами та суспільною більшістю. Основою проекту є краще розуміння і знання чеської мови. Тема розробляється у співпраці з кількома недержавними організаціями, які діють на території Праги 4. «Наш проект на 2021 рік доволі значний, включає в себе усі сфери адаптаційних процесів між іноземцями та чехами, об'єднання меншості та більшості, співпрацю між поколіннями», – додає координаторка проекту Анна Хвалова.

Крім консультацій для українців, у рамках всього проекту реалізовуватиметься 11 мініпроектів, зокрема педагогічна робоча група, інтеграційна діяльність з організацією InBáze, культурна інтеграція в'єтнамців, психологічні консультації, інтеркультурні та мовні переклади, курси чеської для

дітей тощо. Партнером Праги 4 тут виступає та організація «Слово 21» та Міністерство внутрішніх справ ЧР, яке підтримало проект сумою майже 2,5 мільйона крон чеських.

пор

У Празі відкриють ресторан українського борщу

Українське подружжя у Празі збирається відкрити ресторан «Борщарня», де готуватимуть справжній червоний борщ і розказуватимуть відвідувачам, що це українська страва. Відкрити «Борщарню» вирішили програміст Алекс Мартинов і викладачка Таша Бас з Кропивницького. За їхніми словами, така ідея виникла під час борщ-вечірок, на яких вони запрошують гостей. Відкрити заклад ризикнули у розпал пандемії, однак «ковід», сподіваються, їм не завадить, оскільки розраховують, що карантинні заходи невдовзі закінчатся. Гроші на відкриття, зокрема, вирішили збирати на краудфандингу. За словами Мартинова, як у більшості стартапів тут ідеться радше не про гроші, а про перевірку ідей. Зібрані кошти будуть «подушкою безпеки» в разі продовження коронавірусної кризи. «За межами України дуже часто розповідають про «російський борщ». Тому я бачу в цьому таку маленьку нашу місію, щоб показати, що взагалі-то він наш», – каже Таша Бас. Наразі у приміщенні ремонт. Подружжя сподівається відкрити «Борщарню» за кілька місяців. Про їхню справу написало й зняло відеорепортажі кілька українських

ЗМІ, яких переглянуло кілька сотень тисяч людей. Це дало свій ефект, і вдалося зібрати за два тижні 2400 євро. Це багато, але всього лише приблизно 9 відсотків від необхідної суми. Тож підприємливі активісти сподіваються залучити більше донорів. «Якщо знаєте когось, хто міг би підтримати нас, будь ласка, поділіться з ними посиланням на наш краудфандинг <https://gogetfunding.com/opening-ukrainian-bistro-in-prague/>. Дякуємо!», – пишуть вони у соцмережі. Кампанію наразі підтримало майже півсотні людей. Найпопулярнішим подарунком були ваучери. Можна обрати майстер-клас, їжу в закладі без обмежень, коучинг і простий донейт без подарунку.

В приміщенні потрібно завершити електропроводку для вентиляції і ремонт головної зали. Вже готовий дизайн, тож власники «борщівні» не опускають рук. Українська національна страва – борщ – опинилася у списку 20 найсмачніших супів у світі за версією американського видання CNN. 30 березня цього року міністр культури України Олександр Ткаченко повідомив, що досьє «Культура приготування українського борщу» прямує до Парижа для включення

Алекс та Таша перед своїм празьким бистро, де планують популяризувати український борщ та інші страви. Фото з fb

до Репрезентативного списку ЮНЕСКО. «Сподіваємося потрапити до нього якнайшвидше. Український борщ – українська національна страва, якій немає конкурентів. Досить маніпулювати і на ґрунті «російськості» борщу, бо правди не зміниш. Борщ – наш», – зазначив Ткаченко, подякувавши при цьому кулінарів Євгену Клопотенко та іншим ініціаторам.

Вл. інф.

Справа Стерненка – неправомірне покарання активіста

Нідерландський Гельсінський комітет закликав українську владу забезпечити дотримання справедливості суду над ув'язнений активістом Сергієм Стерненком впродовж апеляційного процесу. Вирок Стерненку, озвучений Приморським судом Одеси, комітет вважає політично вмотивованим, зважаючи на його діяльність як активіста та конфронтацію з мером Одеси Геннадієм Трухановим. Ухвалення судом рішення на основі звинувачень у ймовірному викраденні одеського функціонера Сергія Щербича і ймовірної крадіжки у нього 300 гривень у той час, як строк давності обвинувачення щодо його викрадення спливає, «є явним порушенням як кримінального кодексу, так і права Стерненка на справедливий судовий розгляд». Також правозахисники наголошують на сумнівності пропорційності покарання, обраного Стерненку: «Вбивці активістки з Херсона Катерини Гандзюк були засуджені до позбавлення волі строком від 3 до 6 років. Вирок Стерненку до позбавлення волі терміном понад 7 років із конфіскацією половини майна підтверджує думку багатьох про те, щоб залякати всіх, хто виступає проти корупції», – переконані в організації.

Занепокоєння правозахисників викликає і «незвичайно особиста» участь генеральної прокурорки Ірини Венедиктової і міністра внутрішніх справ Арсена Авакова, а також те, що справу розглядав суддя, який, на пе-

реконання Громадської ради доброчесності, не відповідає критеріям сумлінності та професійної етики.

23 лютого Приморський районний суд Одеси визнав винним одеського активіста Сергія Стерненка у справі за обвинуваченням у викраденні людини. Під судом відбувалися численні протести громадськості, які продовжилися згодом і у інших містах. Після останньої з них, яка відбулася 20 березня на Банковій у Києві, оголосили про підозри 7 особам. Під час акції були помальовані стіни та двері Офісу Президента України. Засудження Стерненка вимагала ОПЖ та інші проросійські сили в Україні, оскільки він, як лідер одеського «Правого Сектору», був серед активних учасників подій 2 травня 2014 року в Одесі, коли загинуло понад півсотні осіб, але сепаратистам та приїжджим проросійським бойовикам не вдалося проголосити «одеську народну республіку» й відірвати місто від України. Згодом на Стерненка було скоєно три напади, під час останнього з яких загинув сам нападник. Однак спроби засудити активіста у справі перевищення меж необхідної оборони чи приписати йому навмисне вбивство були не-

Сергій Стерненко

вдалими. Стерненко після останнього нападу виїхав до Києва, де лікувався, якийсь час перебував під домашнім арештом, згодом брав участь у різних, здебільшого антиросійських, акціях та вів відеоблог, на який підписано понад 200 тисяч глядачів. Нещодавно йому виповнилось 26 років. День народження він провів за ґратами. 9 квітня апеляційний суд в Одесі звільнив його з-за ґрат під цілодобовий домашній арешт. Нідерландський Гельсінський комітет – це неурядова організація, яка просуває права людини та виступає за зміцнення верховенства права та демократію у всіх країнах Європи, включаючи країни Центральної Азії, які беруть участь в ОБСЄ.

Букви

Загострення: російські війська скупчуються поблизу українських кордонів

Головнокомандувач ЗСУ Руслан Хомчак заявив, що обстріли на фронті активізувались після рішень РНБО про санкції за фінансування тероризму, зокрема щодо Віктора Медведчука та його оточення на початку лютого цього року. В результаті були закриті три проросійські телеканали в Україні, націоналізований нафтогін тощо. На цьому тлі зростає кількість загинувших на фронті українських солдат. Від початку 2021 року загинуло понад 25 воїнів, зокрема від снайперського вогню під Шумами – четверо в один день 26 березня. Тривожна ситуація обговорюється на міжнародному рівні, США привело в бойову готовність свої війська у Європі. На цьому тлі з'явилися дані,

що Росія розширює військову присутність на окупованих територіях Криму та Донбасу, перекидає війська до кордонів України нібито для навчання та перевірки бойової готовності, оскільки по периметру «підвищена активність військ НАТО», і устами своїх чиновників огризається, що «на своїй території може перекидати війська, куди завгодно і це не має нікого хвилювати». Порушення режиму припинення вогню, сотні вибухів та обстрілів фіксують й спостерігачі від ОБСЄ.

Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба вважає нинішнє скупчення російських військ на кордоні, найбільш масштабною провокацією, після захоплення українських моряків

у Керченській протоці у 2018 році. За його словами, на сьогодні загроза охоплює майже всю кордон між Україною і Росією, що робить ситуацію ще більш небезпечною. У відповідь на російські загрози Україна звернулася до НАТО про схвалення плану дій щодо членства у організації, однак деякі країни альянсу, зокрема Німеччина, поставилися до цього стримано, мовляв, «не на часі».

пор

Оподаткування заробітчан: Істерика є зайвою, але про певні нюанси слід пам'ятати

ТЕКСТ: Олена БЕРЕЖНЮК, Олександр ЛИТВИН

Тисячі українців працюють у різних країнах Європейського Союзу без відповідних документів. Щодня порушуючи закон, вони ризикують отримати штраф і втратити право в'їзду. Але трудова міграція – незворотний процес у всьому світі. Литовці, поляки і чехи їдуть на роботу в країни ЄС з вищими зарплатами – Німеччину, Норвегію, Данію. У той час як українці шукають заробітки в Польщі і Чехії, де середня зарплата в 3-3,5 рази вища, ніж в Україні. Багато українських громадян на підставі сумнівних документів працюють у Польщі. Через шахрайство з боку недобросовісних компаній або ж в спробах обійти закон вони мають підроблені запрошення на роботу, медичні страховки, довідки про негативні тести на covid-19 тощо. Також поширеним є працевлаштування в інших країнах ЄС, зокрема Німеччині й Чехії, лише на підставі польських робочих віз, що дані країни у переважних випадках вважають незаконним явищем.

Нелегали

В минулому році польські поліцейські виявили знайшли 14,7 тисяч порушників серед іноземних працівників. З них 11 тисяч – українці. Всі вони на три-п'ять років ризикують втратити право в'їжджати на територію сусідньої держави, також за порушення загрожує великий штраф. Громадяни України лідирують за кількістю іноземців, яких виявляє поліція Чехії – тут у 2020 році правоохоронці затримали 7093 нелегальних мігрантів. «Люди просто в'їжджають із короткостроковою візою і залишаються працювати там, де за законом необхідна робоча віза і дозвіл на працевлаштування», – розповіла глава комітету з міжнародного права Асоціації правників України Ганна Буквич виданню «Обозреватель». У випадку виявлення – штраф і екстрадиція. «Екстрадиція – це найбільш жорсткий захід. Як правило, він застосовується в країнах Європи. У деяких інших країнах досить тільки штрафу. Стягнення за таке порушення вимірюються в сотнях, інколи тисячах євро. Але суми можуть бути різні і залежать від країни і рівня порушення. До того ж, якщо ви вчасно не сплатили штраф, він зростає», – додає Буквич. Також часто українці «попадаються» на таких порушеннях: відсутність на-

лежної медичної страховки; відсутність реєстрації в органах внутрішніх справ приймаючої країни або міграційних органах; несплата штрафів за дрібні правопорушення, наприклад, порушення правил дорожнього руху. Генеральний консул України в Любліні (Польща) Василь Павлюк підтвердив, що заробітчани при порушенні правил можуть на три роки втратити право в'їзду на територію сусідньої держави. Також консул нагадав про необхідність дотримуватися законів іншої країни. Наприклад, в минулому році Польща депортувала 33 українців через те, що вони під час карантину намагалися на автомобілі перетнути кордон з Чехією у невідомому місці. В майбутньому, ймовірно, у візах їм будуть відмовляти і працювати в ЄС вони більше не зможуть.

Податки

Також для осіб, які отримують дохід за кордоном, є певні особливості зі сплати податків, запевняє директор аудиторської та бухгалтерської компанії Baker Tilly Ukraine Олександр Почкун. В Україні потрібно заповнити декларацію і компенсувати тільки податкову ставку. «Наприклад, в Болгарії прибутковий податок становить 10%, але в Україні потрібно буде доплатити податок в розмірі 9,5%, бо в Україні прибутковий податок з військовим збором становить 19,5%. Треба пам'ятати, що сплачені до бюджету податки – гроші на зарплати медикам, на утримання шкіл, на ремонт доріг тощо», – стверджує Почкун. Нелегальні трудові мігранти мали би заплатити податок в Україні за повною ставкою. Утім, багато трудових мігрантів не заповнюють декларацій і не платять податків ні в тій країні, в якій заробляють гроші, ні за місцем реєстрації. А деякі навіть не знають про таку необхідність. Серед мігрантів з'являються розмови про те, що їх, оподатковуватимуть чи штрафуватимуть за несплату за допомогою програми «Дія».

Як розповів міністр цифрової трансформації Михайло Федоров, насправді «Дія» ніяк не контролює, як українці платять податки і не може штрафувати. Додаток показує ті штрафи, які вже є в реєстрах. Наприклад, за порушення правил дорожнього руху, несплату аліментів, боргів по кредитах тощо. «Навпаки, минулої осені ми запустили

послугу «Виконавчі провадження» у «Дії», і тут можна уникнути ситуацій, коли людина просто не знала про борг і тому не сплатила його вчасно. Його одразу можна сплатити у застосунку», – пояснив Михайло Федоров.

Два рази податки не збирають, але декларувати треба

Як розповідають в Державній податковій службі, з більш як 330 млрд грн, які заробітчани щорічно заробляють за кордоном і переказують в Україну, декларують лише 11 млрд грн. Але декларування доходів – це ще не сплата податків. «В Україні ніхто не вимагатиме сплати податків від громадян, які їх вже сплатили за кордоном», – переконує Олексій Любченко, голова Державної податкової служби.

При отриманні іноземних доходів громадяни мають подати декларацію про майновий стан та доходи. «У нас є підписані угоди про виключення подвійного оподаткування абсолютно з усіма країнами, де працюють наші люди. Якщо наші громадяни заплатили податки за кордоном: у Польщі, Угорщині, Португалії або деінде – в Україні ніхто з них вимагати податки не має права. Єдине, що вони мають зробити, – це подати податкову декларацію», – підкреслює Олексій Любченко. Обов'язок подачі декларації про майновий стан і доходи, а також сплати податків та зборів визначено ст. 67 Конституції України. При цьому, якщо громадянин отримував доходи за кордоном, а це особливо стосується українських заробітчан, і сплатив податки там, то за умови надання таких підтверджуючих документів йому не доведеться сплачувати податки ще раз і в Україні.

Заробітчани й так платять податки у бюджет України, зокрема ПДВ та різні акцизи при ввезенні товарів, зокрема автомобілів. Графіка НУО «Ціна держави».

Шенген, безвіз і фактор Яноша

ТЕКСТ: Юрій АНДРУХОВИЧ

Коли Ф. написав мені з Відня: «Останнє, що я комусь пораджу – це подорож до нас через Угорщину», я приблизно уявляв собі, в чому справжній сенс цієї дещо завульованої остороги. Однак перестрибнути Угорщину повітряними шляхами вже не вдавалося: доступних авіаквитків з України до Відня на потрібне число у природі не існувало. Об'їхати ж Угорщину якимось іншим географічним боком шансів також не було: Словаччина закрилася по всьому периметру своїх кордонів, а варіант із Польщею та Чехією виглядав нездійсненним з огляду на медіачутки про Австрію, що буцімто закрилася від тої ж таки Чехії. Угорщина – то Угорщина, вирішив я не без внутрішньої мобілізації. Той факт, що ці рядки я тепер пишу у Відні, підтверджує мою правоту. Однак і Ф. був цілком правий, формулюючи своє застереження. Бо фактом є й те, що до Відня я добрався далеко не відразу, а з дводенною затримкою. Не менше 13 годин непорушного очікування на угорський паспортний контроль у середньої зручності, заповненому до останнього місця автобусі – і не де-небудь, а посередині моста над водами природного рубежа Тиси. Безглузде проминання дорогоцінного часу. Нагнітання недобрих передчуттів: шикунства з речами перед автобусом, службові собаки, командні інтонації уніформованих службовців? Повернення всього, що здавалося, навіки кануло в минуле й лишилося у своїх 1990-х? Чого ще можна було чекати від цього переїзду?

Шенгенська угода завжди здавалася мені одним із найкрасивіших досягнень Євросоюзу. Безвізовий режим – одним із найцінніших здобутків післямайданної України. Сума цих доданків – їхнього Шенгену й нашого безвізу – давала чудовий ефект вільного пересування улюбленим континентом. Застряглий на 13 годин у рейсовому автобусі зі Львова до Відня посеред моста над Тисою, я мав і час, і нагоду подумки спитати себе, чи вони, Шенген і безвіз, усе ще в дії. Але те, що відбулося потім, після 13 безглузких і від того дедалі нестерпніших годин, тобто вже під час паспортного контролю, все одно виявилось для

мене вкрай неприємною несподіванкою. Бо я, хоч і готувався морально до складного діалогу з угорськими братами або сестрами, та все одно був заскочений ними зненацька. Діалогу взагалі не складалось, а всі заздалегідь відібрані офіційні папери із запрошеннями, тестами та всілякою іншою формальною атрибутикою ковідних часів, які я намагався тицяти їм в обличчя, жодної цікавості в них не викликали. Янош – на бушлаті начальника зміни я прочитав його ім'я – був апіорі розлючений і недіалогоздатний.

Таких, як я – недопущених до в'їзду – виявилось в тому ж автобусі з десятком осіб. Янош велів нашим водіям розвертатися й везти всіх назад в Україну. Фата моргана Відня лишалася далеко за межею досяжності, а два прекрасні доданки – Шенген і безвіз – виявлялися чимось до тієї міри сумнівним і незахищеним, що моментальне їх скасування міг собі дозволити будь-який перший-ліпший Янош. Якщо тільки трапитися йому не під той настрій.

Рівно за дві доби я знову стояв на тому ж переїзді, посеред того ж моста, над тією ж Тисою, води якої, втім, у згоді з Гераклітом, були вже інші. Крім них, іншим був і обраний цього разу для подорожі транспортний засіб – не вічно принижуваний і, щиро кажучи, доволі принизливий рейсовий автобус, а приватне і в міру комфортне авто, за кермом якого сидів не простий собі угорський перевізник, а угорський перевізник із угорським паспортом.

Усе інше – мій паспорт, супровідні папери – було таке ж, як і дві доби тому. Гаразд – не все: антиковідні тести я мусив зробити наново, бо 72-годинна дія попередніх уже закінчилася. Втім, і цього разу вони були такими ж у найпозитивнішому сенсі слова негативними. Чому цього разу ми такі подолали кордон? Чому це тривало не 13 годин, а якісь лише дві? Чому угорські служби цього разу не мали жодних претензій? Чому зненацька знову працював не лише безвіз, але й Шенген (судячи з того, що контролю на угорсько-австрійському кордоні фактично не було)? Невже річ у тому, що першого разу

день був не мій, а другого – мій? І тому першого разу мені трапився злий Янош, а другого – якийсь, наприклад, добрий Лайош? І як надалі визначатись у днях – який із них сприятливий для подорожі, а який ні? Звертатись до віщунів, ворожок? Гадати на картах таро, кавовій гущі, тваринних тельбухах?

Ідеться, звісно, не про мої емоції чи дводобову затримку в дорозі за мій же власний кошт. До цих нюансів я волю поставитись як до неминучих складників ще однієї пригоди. Завдяки ж теплоті й гостинності угорських друзів її, затримку, варто вважати часом не стільки втраченим, скільки навпаки – здобутим. Зі мною, отже, все гаразд. Чого не скажеш про Євросоюз із його дедалі розгубленішими й хаотичнішими правилами та провалами. Чому з одними й тими ж паперами ви як маєте однакові шанси як потрапити до Шенгену, так і ні? Чому рішення певного прикордонника не впускати мене службовим порушенням не є, але й рішення іншого прикордонника – впускати, причому з тими ж паперами, також не є порушенням? Відповіді на ці та інші містичні запитання мали б, напевно, знати у Брюсселі. Але не лунає звіти жодної відповіді.

Автор є українським письменником. Написано для Deutsche Welle.

Угорсько-український кордон на початку карантину. Foto hang.hu.

Врятувати Тараса Шевченка

(уривок)

ТЕКСТ: Олександр ГАВРОШ

Фантастична повість «Врятувати Тараса Шевченка» – друга частина наразі трилогії ужгородського письменника Олександра Гавроша про переміщення у часі. Героям цієї збірки вдалося знайти загадковий портал. Він – у нещодавній виявленій потайній музейній кімнаті, де знаходиться дивне крісло-гойдалка: якщо в нього сісти і розкрутитися, то можна опинитися у минулому. Перша книга переносить героїв у XVII століття, де їх чекало знайомство з мешканцями Києво-Печерської лаври тих часів, із самим Памвою Бериндою! Друга книга оповідає, як директор Музею раритетів Роман Лук'янович Попадинець вирішує відправитися у XIX століття, щоб урятувати Тараса Григоровича від 10-річного заслання у казахські степи. Разом з ним вирушають у мандри часом син Попадинця Ясь та юна хранителька музейних фондів Яна Приймак. Героям доведеться пережити цілий калейдоскоп карколомних пригод — вони побувають у Києві XIX століття, познайомляться з Афанасьєвим, який згодом стане Афанасьєвим-Чужбинським, поспілкуються із самим Великим Кобзарем... Третя книга «Героїчні канікули» перенесли Яся Попадинця із дідусям Лук'яном на Закарпаття. Тут, у Хустському краєзнавчому музеї, Ясь побачив уже знайоме крісло-гойдалку. І цього разу хлопчина опинився у тому ж Хусті, тільки березня 1939 року, коли вирішувалася доля Карпатської України. Він зустрівся зі своєю прабабцею Марічкою, тоді ще 18-річною дівчиною, і такі дізнався, що його прадід – січовик Іван Лазорик – загинув, захищаючи незалежність Карпатської України. Всі книги вийшли у видавництві «Фоліо» (folio.com.ua) у 2018-2020 роках, ціна – від 80 грн за електронну книгу до 160 за паперову.

Розділ 14

Після візиту до однієї дами, прізвище якої не слід публічно розголошувати, настрої у Миколи Еварестовича Писарева значно покращилися. Подейкують, що він був не тільки пристрасним колекціонером казенних грошей, але й жіночої краси. Тож, проїжджаючи повз подільську поліцейську частину, правитель канцелярії генерал-губернатора вирішив зробити добру справу. Жваво збігши східцями на ґанок, він зайшов до кімнати чергового офіцера. Через мить вийшов звідти у супроводі квартально-го наглядача, який великими ключами став відмикати камеру №2. Вони прочинили двері без попереджень. Маленьке віконце не давало достатньо світла, тому тут панував напівморок. На соломі, зіпершись спиною об стіну, сидів молодик тридцяти п'яти років із бакенбардами. На ньому був білий фрак, який дико контрастував із соломою на підлозі. В руках арештант тримав затерту книжку, яку він закрив, вочевидь почувши, що до нього заходять.

— Микола Еварестовичу? — здивувався арештований. Адже більше року Писарев був його безпосереднім начальником в Археографічній комісії. Саме він давав вказівки, що йому змальовувати у подорожах Україною.

— Так, пане Шевченко, це я. Власною персоною... Кажуть, що у темряві вірші краще складаються...

— Ви кудись їдете? — підвівся ув'язнений.

— Ні, це вам завтра зрання належить вибиратися в далеку дорогу, — Писарев крутив довгими пальцями золотого ґудзика на вісмундірі.

— У Петербург?

— Так. При вас знайшли вірші обурливого змісту. Слідство у вашій справі буде вести III відділ його особистої імпера-

торської канцелярії, — мовив він з притиском.

У душі Писарев торжествував. Адже в Києві всі заздрили неймовірному успіхові цього вчорашнього кріпака. Тож падіння Шевченка для багатьох означало вищу справедливість.

— До жандармів у лапи, значить...

— Так. Шкода, що все так нещасливо обернулося. Адже вас уже було признано учителем малювання Київського університету.

— Так, Костомаров мені писав.

— Може, маєте якесь особисте прохання? — мовив для годиться Писарев. Він уже задовольнив свій гонор розпачливим виглядом учорашнього київського кумира.

— Миколо Еварестовичу, хотів би передягнутися перед далекою дорогою. А то у фракі їхати якось не до ладу...

— Еге ж, не на бал везуть. Гаразд, я скажу черговому, аби відправили посиленого за вашими речами. Ви, здається, на Козиному болоті живете?

— Так.

— Тоді бувайте, пане Шевченко! — До побачення!

Тарас ступив крок наперед, аби попрощатися зі своїм колишнім начальством. Але той правицю у білій рукавичці показово сховав за спину, тож вони лише глянули одне одному у вічі. Тепер Писарев і Шевченко знаходилися по різні боки барикад. Але попрощалися ненадовго, бо вже на допитах у Петербурзі їм знову доведеться зустрітися. Однак про це вони ще не віддали.

Від невідомого за стіною Шевченко вчора дізнався, що заарештовано Костомарова, Куліша, Гулака і Білозерського. Щоправда, більше нічого не вдалося довідатися, бо вартовий почув, що вони перегулюються. «Тарасе Григоровичу, у вас велике майбутнє!» — останнє, що розчув поет за стіною.

Шевченко криво усміхнувся і заходив по камері. «Еге ж! Тепер моє майбутнє справді велике! У ведмежому жандармському барлозі! Тьху! Чому ж так сталося? І саме тоді, коли Куліш знайшов гроші на мою поїздку до Італії, батьківщини мистецтв. А тепер зашлють у Сибір чи на Кавказ. А може, все ще обійдеться?

Адже це тільки вірші!»

Однак, знаючи долю інших негодних режиму літераторів, надії було мало, що цар Микола I, який славився нетерпимістю до інакодумства, проявить великодушність. Тим паче що у віршах Шевченка висміював і самого царя, і його дружину. Господи! Він таки збожеволів! Сам собі зламав долю...

— Що накажете принести, пане? — виструнчився перед ним, як на параді, літній відставний солдат, якого всі звали Кузьмичем. Він виконував різні дрібні доручення при відділку за миску казенної каші. Зранку замітав сміття на подвір'ї та засипав калюжі.

Шевченко вицер порожній аркуш із книжки і швидко щось на ньому написав олівцем.

— Передаси це моїм співмешканцям Афанасьєву або Сажину. Якщо їх не буде, то господарю будинку Івану Житницькому чи в крайньому разі – його донькам. Затямив?

— Афанасьєв, Сажин, Житницький! — повторив відставник, узявши під козирок. Його бронзове обличчя з сивими вусами і розумними темними очима ховалося у сітці зморщок. — Кузьмич хоч і не молоденький, але спішненький! За годину доставлю!

— Ось тобі за службу! — тицьнув йому Шевченко монету.

— Радий старатися! Одна нога тут, друга — там! — ще раз козирнув йому колишній вояка двома пальцями і подався надвір, ледь накульгуючи.

Кузьмич носив сіру солдатську шинелю від дзвінка до дзвінка — усі двадцять п'ять років. В останній турецькій кампанії отримав поранення. Після служби, як і чимало його побратимів, не мав де прихистити голову. У рідному селі на Поділлі батьки повмирили, брати і сестри завели свої родини. Тож тримався цього поліцейського відділку, де мав і харчі, і нічліг.

На вулиці відставник роззирнувся, думаючи, як йому краще дістатися до Козиного болота. І в цей момент його перестрів Роман Лук'янович, який уже годину спостерігав з-за кущів за поліцейським відділком. Колоритна постать Ромашки тут від учора добре пригледілася, тож довелося маскуватися. Але, щоби визволити Шевченка, йому потрібен був спілник. І бажано, який користувався би тут довір'ям. Віконце у камері було таке маленьке, що через нього не пролізеш. Треба було діставати ключі від дверей.

Відставного солдата він запримітив іще вчора, коли сам сидів у каталажці. Ромашка збагнув, що Кузьмич тут на правах добровільного помічника. Йому сподобалося відкрите безхитрісне обличчя старого, і він вирішив з ним поговорити.

— Служивий, є розмова до тебе, — почав він, косуючи на ґанок поліцейського відділку, де стояв вартовий з рушницею.

— Я кваплюся, пане! Маю термінове доручення! Хіба що дорогою побалакаємо.

— А далеко йти?

— На Козине болото! — відказав солдат у полинялому мундірі.

У Попадинця перехопило подих.

— А в якій справі?

— Та арештанту із благородних треба речі принести. Завтра його етапом відправляють.

— То й ходімо! — Роман узяв його попід руку й озирнувся на вартового. Той незворушно лузав гарбузове насіння.

— Ти знаєш, що Афанасьєв — мій кум?

— Запитав Роман Лук'янович.

— О, а мені якраз його і треба! Тут і записки до нього! — витягнув солдат з кишені папірець.

«Невідомий автограф Шевченка!» — аж затрусився директор музею.

— Можна глянути? — попросив він Кузьмича.

— Та там кілька слів! Ось!

Роман пробіг очима виразний художницький почерк. У записці писало: «1. Парусиновий костюм. 2. Плащ. 3. Люлька. 4. П'єси Шекспіра».

Роману Лук'яновичу стало соромно, що він зараз у тому костюмі, який просив Шевченко. До того ж, за два дні поневірянь Києвом і ночівлі на соломі вбрання мало далеко не свіжий вигляд.

— Слухай, друже! А чого ти будеш дарма ноги трудити? — виникла ідея у Ромашки. — Давай я схожду до кума та й принесу, що потрібно. Заодно і з ним потеревеню. Це ж два кроки звідсіля. А ти мене почекай ось у цій чайній, — показав він униз у Андріївського узвозу на невеликий шинок, біля якого катеринщик у темних окулярах крутив жалібну пісеньку.

— А не обманеш? — засумнівався солдат. — А то мені знаєш що буде? — плеснув він себе ззаду по потилиці.

— Оце тобі, щоб не сумнівався, а гарно провів час, — Роман висипав з кишені піджака решту мідяків у мозолясту солдатську долоню.

— Що ж, на склянку вина вистачить! — усміхнувся відставник і розгладив сиві вуса, які переходили у пишні бакенбарди.

— Як вертатимуся, то тебе гукну! — заперечив Роман Лук'янович і подерся вгору узвозом.

По дорозі він мав вигадати план порятунку Шевченка. Доля знову давала йому шанс. Тож комп'ютер на дужих плечах запрацював на повну потужність.

Значить, так: у відділку двоє вартових. Один — на вхідних дверях, другий у правому коридорі, де знаходяться ка-

мери арештантів. Плюс кілька офіцерів у кабінетах. Усі озброєні і при виконанні обов'язків. Це вдень. А вночі, мабуть, вони підуть до своїх помешкань. Навіть за найсприятливіших обставин залишаться двоє вартових на нього одного. Та ще й беззбройного і переконаного пацифіста. Ні, силою тут нічого не вдієш. Треба хитрістю!

Захеканий Роман Лук'янович вже оминав Андріївську церкву і праворуч за півкілометра побачив величний Софійський собор. Він попростував до нього, бо в голові розумний план порятунку Шевченка поки що не вимальовувався.

«Гаразд, поміркую зворотною дорогою. Головне — щоби вдома не було Афанасьєва! А то знов доведеться з'ясувати стосунки. А я цього так не люблю...» — зітхнув Ромашка.

На його щастя, ніхто із мешканців Козиноболотної, 8 ще не повернувся. Служниця провела його до кімнати Шевченка, і допомогла спакуватися. Сердешна Параска весь час скрушно зітхала за Тарасом Григоровичем — таким добрим, веселим і щирим парубком. Замість парусинового костюма, який вони не знайшли, взяли інший, а замість дорогої люльки зі слонової кістки та срібла, подарованої Костомаровим, прихопили звичайну вишневу носогрійку.

Роман Лук'янович почувався в цій невеличкій кімнаті вже майже як удома. Його так захопила вигадана ним місія порятунку, що він геть забув про свій реальний час, обов'язки батька і директора музею. Цей ходячий «водограй ідей» цілком поринув у 1847 рік...

Зав'язавши речі у великий клунок і звдавши його на спину, Ромашка вийшов із воріт вже майже рідного будинку. Добросерда Параска проводжала його, загорнувши у торбинку ще й усіляких гостинців Тарасові Григоровичу. Та не встигли вони розпрощатися, як безлюдною вулицею заторохотів екіпаж.

— Хто ж це їде? — перестала схлипувати кухарка, вдвляючись у дроздки, що поволі котилися до них знизу від Хрещатицького майдану.

Роман Лук'янович інстинктивно відчув, що йому слід накивати п'ятами. Але з таким клунком на вузькій дорозі важко було розминутися з парою конячок. Тож Ромашка відступив убік. Проте якась незбагненна сила змусила його обернутися до брички.

І тут директор музею почув голос, від якого у нього підкосилися ноги, а з плечей сповз клунок з речами. Це було справжнє потрясіння! Якби в нього зараз влучила блискавка, він би менше здивувався. Добре, що Роман Лук'янович стояв щодня на голові, а то його золоте серце не витримало би такого удару...

Не палити – це просто

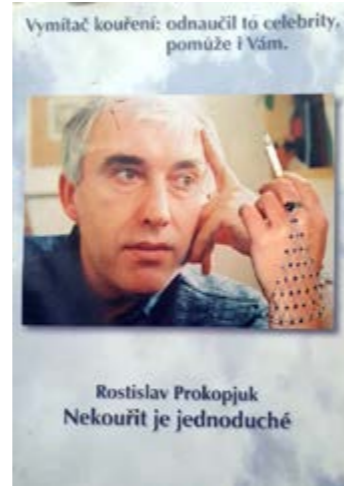
Уривок з українського перекладу книги Ростислава Прокоп'юка про те, як позбутися тютюнозалежності

Шкідливі звички, як-от тютюнопаління, наркоманія, зловживання алкоголем або новітня проблема – геймерство, залежність від телефону та інших гаджетів – часто сприяють розвитку різних побутових конфліктів, сварок, розлучень тощо. А що казати й за здоров'я самих залежних. На державному рівні запроваджені заходи проти паління цигарок у громадських місцях, ціни на алкоголь та цигарки спеціально підіймаються через акцизний податок, не кажучи уже про те, що розповсюдження наркотиків є кримінальним злочином. Та якщо вже людина потрапила у тенета залежностей, позбутися цих звичок їй уже дуже нелегко.

Понад півтора десятка років тому у нашому часописі з'явилася стаття про українського психолога, який допомагає людям позбутися потягу до цигарки. Відтоді про Ростислава Прокоп'юка ми розповідали не раз – зокрема у зв'язку з його волонтерською діяльністю після Майдану. Його дружина Марія також бере участь у громадському житті. Як екскурсовод, вона знає різні деталі минулого, виступає на різних дискусіях та зустрічах на історичні й актуальні політичні теми. Разом допомогли вони нам і з організацією інтерв'ю із цікавим, та непростим співрозмовником Юрієм Винничуком під час його візиту до Праги.

Дружба Прокоп'юків з Винничуком триває й донині. «А можна я прорекламую свого кумпля?, – написав нещодавно письменник. – Завше приємно, коли наші люди добиваються успіху за межами Батьківщини, бо це загалом не просто. Відомий психолог Ростислав Прокоп'юк вдруге був записаний до Чеської книги рекордів. Тамтешня преса називає його «психологом особистостей» та «вимітачем залежностей». А незалежне він від курення, від депресії, від зневіри в собі. Його пацієнтами є чимало відомих людей не лише в Чехії чи Словаччині, а й в Австрії і в нас. Він частий гість на телебаченні. Видав у Чехії дві книги «Не курити це просто» та «Живіть своїм

життям». А крім того ще й малює картини, а за продані картини купує ліки для військового госпіталю в Києві. А ще він провадить з пораненими дуже важливі для них розмови, витягаючи їх з темних провалів песимізму. Президент Чеської книги рекордів Мірослав Марек сказав, що Ростислав робить дуже позитивну справу. Відомий чеський письменник Яхим Топол написав Ростиславу вітання: «Я щасливий, що дякуючи тобі не курю». Обидві його книжки перекладені українською. Було б добре, якби їх видали у нас». Психолог Ростислав Прокоп'юк народився 1958 року на Волині. Закінчив педагогічний університет імені Михайла Драгоманова в Києві, навчався у московському Центрі Джуни Давіташвілі, Інтернаціональному медичному центрі Кандиби в Києві, Компанії духовної лінії людини в Празі. 1991 року заснував Центр здоров'я «Аура» в Празі. Розробив унікальну методику біокодування проти паління. Займається образотворчим мистецтвом і фотографуванням, часто відвідує телевізійні програми у Чехії та Словаччині. 2006 року включений до енциклопедії «Хто є хто». У 2008 році видав книгу чеською мовою «Не палити – це просто», яка була перекладена німецькою мовою і видана в Австрії та Німеччині. Друга збірка нотаток «Живіть своїм життям» з'явилася друком у 2011 році. З дозволу автора нині публікуємо невеликий уривок із першої книги Ростислава Прокоп'юка. Книга на підставі 20-річного практичного досвіду з курцями автор відкриває шлях, як легко і просто можна почати жити без цигарок. На початку книги він звертає особливу увагу на дитяче куріння – основу майбутньої залежності. «Перша цигарка, – пише автор, – схожа на перше кохання. Перше кохання в більшості буває на перший погляд, і цигарка також є після першого дотику ваша. Різниця тільки в тому, що перше кохання мало кого супроводжує аж до смерті. Цигарка ж – так». Методика спілкування психолога з пацієнтом дуже схожа на послідовність прощання з палінням і цигаркою,

Обкладинка чеського видання книги.

описану відомим американським письменником Марком Твенном: «Навички не можна просто так викинути на вітер. Ви мусите їм ласкаво допомогти зійти вниз, супроводити аж до виходу, а потім ввічливо виставити за двері».¹

ТЕКСТ: РОСТИСЛАВ ПРОКОП'ЮК

***

Від першого січня 2006 року в Чеській Республіці діє закон про заборону куріння на вокзалах і зупинках міського пасажирського транспорту під загрозою штрафу аж до тисячі крон (близько 40 євро). Вам вже доводилося платити цей штраф? Можливо, і сплачувати не будете, якщо ваше уявлення про закони зазначене двома метрами від зупинки. Відійдіть на метр далі і паліть, доки трамвай не приїде. А потім, біля трамваю, зробіть наостанок затяжку (школа кинути). І загасите цигарку об сходинок, або в кращому випадку викинете недопалок на колію і зайдете в трамвай як некурець. А пригадуєте, як у потягу були вагони для курців? Шкода, що немає трамваїв для тих, хто палить, скажете ви. Їхати було б куди приємніше! За три зупинки додому ви

подужали б шість цигарок. Але в трамваї палити не можна. І як бути з тими людьми, що їдуть разом з вами і ніколи в житті не курили? Вони легко розпізнають ваше тимчасове утримання від цигарки. Але чи довідаєтеся ви, як своїм палінням турбуєте інших? Розрізняєте чи усвідомлюєте, коли закінчується збережена вами свобода курця і коли починається свобода решти?

...
Хто хоче перестати курити – шукає причину, чому він це робить. Хто не хоче перестати палити – пояснює всім навколо себе, чому власне курить. Якщо ви шукаєте якийсь позитив у тютюнопалінні – це означає, що ви не готові перестати курити. Існує різниця між бажанням не палити і хотіти не курити. Бажання – це щось, що прийде і зникне. Сидите в Празі і міркуєте, що ви би з радістю ввечері випили каву в Парижі. За мить зрозумієте, що це зараз неможливо (або ви не маєте грошей на літак, або ж квитки на рейс повністю продано), і подібне бажання вас швидко покине. А якщо ви хочете в Париж, так з часом знайдете можливість, як туди дістатися.

Точно так, якщо ви хочете не палити, ви не будете посилатися на щось, і не палитимете. Можливо, вам допоможе уявлення, що ви некурець. Уявіть собі безліч звичайних ситуацій, коли решта курить, а ви ні. Прокинетесь і не запалите. Під час сніданку до кави також не палитимете. На зупинці, в дорозі на роботу так само не будете палити. А відтак ви повністю зможете ототожнити себе із самим собою, некурцем.

Випробуйте це – і порівняйте відчуття того всередині вас, котрий палить і того, котрий не палить. Одна дрібниця, яка є дуже важливою в конкретних уявленнях. Що ви робите без цигарки? І якщо у ваших уявленнях існують хвилини, коли ви насправді нічого не робите, уявіть собі, що ви нічого не робите і не курите. Сподобався вам репетиційний іспит? Почніть тепер складати справжній екзамен. Ви знаєте, на що зважуєтесь і що це вам дасть. Не ускладнюйте це. Не починайте великим зусиллям. Це завжди закінчиться страхом, що ви з цим не впораєтесь. Мучить вас згадка про цигарку? Неодмінно у вашому житті є прекрасніші моменти, які приємніше згадувати. Згадку про цигарку в більшості викликає певна ситуація, місце, запах, настрій. Варто пригадати, що ви некурець і вас це не мучить. Ви прокинетесь вранці, розплющите очі, світ є прекрасний, тому що я є в цьому світі. Я люблю і оберігаю його. А оскільки я люблю себе, то бережу себе.

Я закури в 16-ть. Упіймав мене при цьому тато. Ляпасів потім було як оплесків у Національному театрі.

Наша родина була некуряща. У нас вдома на сніданок була кава з молоком і булочка. Я вийшла заміж і в родині чоловіка на сніданок були кава по-турецьки і цигарка. Ось так я почала палити.

У 17-ть мене мама застукнула, коли я курила. Це було на Новий рік, вона вліпила мені першого великого ляпаса, цигарка з моєї руки залетіла аж під диван. Ми змушені були пересунути диван, тому що почало горіти.

Я навчилася палити від діда, він намішав три види тютюну і додав до того кубинські цигарки. Я курила таємно до дверцят в печі, аби мене наші не впіймали.

А я мусив написати в школі до блокноту: «Мамо, тато, я курив». Тато відучив мене палити. То був один ляпас зліва, другий – справа. Годину мені зупиняли кров.

Мені подобається різноманітність життя, кожний день мене розлють хтось інший. Зрештою ця лють привела мене аж до цигарки.

Кожен свій бій з цигаркою веде порізно. Хтось пише, що є причиною куріння:

- кашляю, впродовж дня, ввечері, вже і вночі, часто до задухи;
- мучить мене надмірний слиз, я часто сякаюся, викашлюю його, міг би й задихнутися у випадку травми чи потреби сну;
- інколи раптово дере в горлі і я не можу цього позбутися;
- я часто надмірно втомлений;
- наслідком куріння є мігрень, брижі в очах, притуплення, головний біль;
- бракне мені почуття свободи, я раб цигарок і паління;
- весь мій одяг відразу смердить, й хоча він був випраний і відпрасований;
- іноді огидно пахну курінням і сам собі;
- жага сексу незначна, я стаю байдужим;
- курінням я постійно подразнюю шлунок, таблетки безумовно негативно впливають на щось інше;
- я старію швидше, в цілому слабну, не такий вже витривалий, маю сухе обличчя;
- погано сплю, просинаюся, не хочу вставати;
- час від часу хтось мені нагадає, світ є прекрасний, тому що я є в цьому світі. Я люблю і оберігаю його. А оскільки я люблю себе, то бережу себе.

Якщо я перестану палити, можу сподіватися, що:

- насамперед буду приємно відкашлювати, доки повністю не перестану кашляти;
- буду міцно спати, із задоволенням і вранці буду з бажанням вставати;
- буду спокійним, врівноваженим, стійким проти стресу;
- матиму постійне почуття перемоги, звільнення, впевненості, задоволення, гордості;
- Сільвія буде до мене більш доброзичливою вже тому, що не матиме причини сваритися зі мною через куріння;
- щодо здоров'я, то загалом я почуватимусь краще, не буду знати про шлунок, прийдуть в норму мої ноги і спина, поліпшиться мій голос, не буде таким грубим, матиму чудове волосся, жадаю сексу;
- весь одяг і я будемо пахнути таким ароматом, який вживатиму;
- не буду думати про те, чи маю з собою цигарку і запальничку;
- заощаду якісь гроші, а замість цигарок інколи куплю собі щось корисне;
- люди самі пізнають, що я не палю, а мені буде від цього добре, і пишати-мусь собою;
- не буду після обіду і ввечері бігати як ідіот до гаражу, сараю чи саду, аби знову міг закурити;
- кабінет матиму запашний і теплий, а протяг не зашкодить моїм ногам і спині;
- цигарка і паління з голови до ніг викликати мене огиду.

В житті я курив досить довго – 31 рік, задля насолоди. Нині, з роками, це вже більше завдаватиме мені шкоди, ніж приносить задоволення. Буде достатньо проблем з хворобами в старості. Палінням я би їх тільки прискорив. Вже і так моє тіло матиме, що робити, аби змогло хоч трошки відновитися.

Хтось пише віршики до прищипленого на холодильнику блокноту: Відчуваю, що у мене щось відбирають (як у малої дитини). Ніхто у мене нічого не відбирає. Я вже вирішила, що не хочу цього і не потребуватиму. Це нічого мені не дає, лишень відбирає: з любові до себе не хочу курити, це для мене ніщо, я не потребую цього, це мені не подобається, воно є зайвим, я маю сильну волю не палити.

Хтось, як, наприклад, пані Марія, пише віршики для мене:

Сповідь

Все буде інакше,
все має свій старт,
цигарко зваблива,
ти вибач за жарт.

Мене не заманюй,
гіркий твій калач,
тебе не кохаю,
я інша, пробач.

Та й це не кохання,
лиш звички сліди.
Не хочу я потім
до лікаря йти.

Береш мою силу,
крадеш і красу,
та ще й недешева,
і тхнеш – не знесу.

Кліщами тримаєш,
ведеш давній бій.
Мовляв, буду вірна
я з часом тобі.

Тривало так досі,
завжди, з дня на день.
Тобі найвірніших,
палких, найніжніших
співала пісень.

З тобою в блаженстві,
у смутку також.
Та сталося чудо,
тепер же, облудо,
мене не тривож.

Не вірю, що ділиш
і радість, і біль.
Ти швидше непотріб,
як порохно й цвіль.

Бажань не здійснила,
так де ж твоя сила?
Про мене не дбай,
я вільна – ПРОЩАЙ.
Марія

Прага, 23.02.2005 о 00:15 год.

Соціологи зазначають, що кожний третій дорослий чех бореться з тривалим стресом. Підвищене психологічне навантаження спричиняє, головним чином, труднощі в роботі і в сім'ї. Кожного дня через це викурюється море пачок цигарок. Чому? Мозок видає накази нервовій системі, яка бере участь у керуванні внутрішніми органами і судинами. Нервова складова мобілізує залози внутрішньої секреції, у кров потрапляють гормони, насамперед, адреналін, рівень підвищується аж втричі. Йдеться про дії, що цілком незалежні від волі. Страх – це тривога в тілі, але не причина курити. Зараз на прикладі пані, котра вчилася

на актрису того ж року з Ї. Богдаловою, опишу, як формується стрес.

Я хотіла виїхати до своєї некурячої родини в Німеччину, також як некурець. При посадці на потяг у мене вкрали сумочку з усіма речами. Тож я звернулася до поліції, щоб заявити про крадіжку. Оскільки я була шокована, знову простягнула руку до пачки. Я поїхала трохи згодом, у неділю, а вдома на мене чекали подальші тижні стресу. Приготування до переїзду. Минулого року я переїжджала двічі. Спочатку з Гессену в Ганновер на півночі, а нині до Праги. Не йшлося про таку вже виснажливу для мене фізичну працю, швидше йшлося про те, що я тут знищувала і залишала єдиний дім. А відтак я відповідно до цього і почувалася. Син це не міг зрозуміти. Казав: «Мамусю, адже ми тебе не покидаємо, ти сама так вирішила». Я курила як божевільна. В Празі я завалила свою нову квартиру ящиками з книжками. Останні місяці в мені оселилася думка, що я цілком ймовірно скоро помру і мучило мене, що мій бідний син буде змушений все це переміщати назад. Випарувалися мої прекрасні уяви про те, що я почну нове життя, моє натхнення про те, що я тільки здатна зробити. Зараз, із сонечком, стане трошки краще. Я починаю вірити, що отямлюся. Я переконана, що впоралася б і зі своїм тілом, якби опанувала своє «я», свою душу, свій дух. Декілька разів я була у цілителя, який заряджає енергією, і це мені на деякий час дуже допомагало. В сутності мені соромно перед собою. Адже у тебе «все гаразд», тобі нічого не бракує, кажу собі, коли я чую про біду і страждання багатьох людей на цілому світі. Якраз я чула про нещасних дітей в дитячих будинках тут, у Празі. Говорила собі, що я мала б іти до того будинку, і якимось їм допомогти. Незважаючи на те, що я не вмію обходитися з дітьми. Адже мої онучки також страждають від розлучення батьків, а я не можу їм дати ради. Майже ціле життя я думала, що я лишень турбуюся про інших, про свою родину – можливо, я насправді страждала комплексом «жертви», як мені нещодавно сказав і мій син. (Я також про це, зрозуміло, читала). Наприкінці життя мені мій чоловік сказав, що я люблю тільки себе, і я це пам'ятаю як кадр з фільму, тому що це мене тоді сильно поранило. Але тепер, коли я замислююсь над цим, розумію, що, мабуть, він мав рацію. Адже я його залишила самотнього у Франкфурті, натомість жила на дачі цілі тижні, тому що мені подобається городництво. Я працювала там увесь час зранку до вечора, але при цьому я не робила це власне для нього (й хоча він,

звичайно, мав з результатів радість), але робила це тому, що це мене втішало і заспокоювало. Я займалася керамікою, малюванням, вивчала іноземні мови – все це, звичайно, з метою працевлаштування. Я завжди потребувала щось створювати. Іноді я сумнівалася в собі. А тому хотіла знайти правду про себе і зазирнути в своє серце, але так важко сягнути на дно, ніж би людина саму себе вводила в оману. У той час як я пишу цей лист, в пам'яті спливає моє життя, і я розмірковую. І приходжу до висновку, що я насправді егоцентрична егоїстка. Я завжди прагнула бути кимось іншим, тому що в рейтингу моїх цінностей один негатив. Дівчинкою я хотіла навіть бути монашкою. Але це вже інша історія. Одним словом, коли я нещодавно замислювалася над тим, кому би я могла допомогти, то відразу ж зрозуміла, що є одна така особа – це я. А тому я вам пишу, з вірою, що ви мені в тому допоможете. Оскільки недаремно говориться, «у здоровому тілі – здоровий дух», я хотіла б кинути палити. Знаю, що для цього потрібно змінити спосіб життя, щоденні ритуали, щоб відвикання у вас мало успіх. Та у мене щось не виходить. Щось в мені опирається цьому. Також я розмірковую над тим, чому це вперше працювало – 2 місяці, аж до того часу, коли мені сказали, що мій чоловік хворий на рак. А потім це вже ніколи не повторилося. Напевне, тому, що палаюча солома і бадилля будять в мені асоціацію канікул. Не знаю – скоро до вас приїду. Але, мабуть, після Великодня, бо в понеділок мене на кілька днів приїдуть навістити. Вітаю вас. P.S. Я перечитала те, що написала, краще б почала знову, але знаю, що все б ніколи не дописала.

Я перечитала те, що написала, краще б почала знову, але знаю, що все б ніколи не дописала.

І я вам щиро вдячний за вашого листа, тому що і переживання, відтворені у ньому, можуть бути шляхом вирішення проблем.

Півстоліття ми знаємо про те, що цигарки шкодять, час від часу хтось із знайомих чи навіть родич у сім'ї помре від наслідків куріння, а нам цього й дісі мало. На що ми чекаємо? На дорогу до лікарні чи на галявину для розваг? Людина із запаленою цигаркою зневажає саму себе. Тому важко сьогодні знайти людину, яка б не знала про наслідки паління. Але ці наслідки не прийдуть зразу ж, навіть не завтра і не через тиждень...

Переклад Анатолія Крата.

Пісні для маленьких від великого серця

Надія Галабурда розвиває сучасну дитячу музичну творчість

ТЕКСТ: Галина ВАНДЗЕЛЯК

Надія Галабурда.

Композиторка Надія Галабурда у віддаленому селі створює пісні для дітей зі всієї України. Вона – заслужений працівник культури України, мешкає у селі Гнилички Підволочиського району на Тернопільщині та працює у музичній школі сусіднього Нового Села. Викладає вокал. Її вихованці неодноразово ставали учасниками та переможцями різноманітних конкурсів та фестивалів. Також вона керує дитячим хором, народним жіночим вокальним ансамблем «Джерело», народним октетом Новосільської музичної школи.

У світ вийшли уже чотири дитячі пісенники Надії Галабурди у співавторстві з різними поетами – «Джерельце», «Музика серця», «Торбинка-веселинка», «Диво-земля». «Сьогодні дуже мало дитячих сучасних пісень українською мовою, – каже пані Надія. – Є або колишні, з нотками радянщини, або не українською, а російською мовою. Бракує нової української дитячої мелодики».

Твори композиторки Надії Галабурди можна знайти і в Інтернеті. Вони дуже

щирі, мелодійні, сприймаються відразу: «Там, де на світі господарі діти – радість і сміх процвітають на світі...», або «це наша дорога, по ній йтимуть люди, краплинка до краплинки, з любові море буде...», «сміх лунає по долині, бо у річки очі сині...». Пісні є ліричні, патріотичні, духовні. І жартівливі, як ось «Газдиня»:

*Веселенькі співаночки лунуть понад краєм...
Кожен раз, коли їх чую – серце завмирає.
Нині мама в місто йде, не гулятиму ніде:
Не до співу нині – нині я газдиня.*

*Я газдиня хоч куди!
Принесла відро води.
Ще в комору побіжу,
Наберу муки в діжу.
Мама пішла в місто –
Я ж замішу тісто –
Пиріг спечу.*

*Хоч дівчата мене кличуть, чекають за плотом,
Не піду я на вулицю, бо маю роботу.
Ще прибрати двір і сад і доглянути курчат.
Не до гулів нині – нині я газдиня.*

*Хтось свариться на межі –
Я ж потонула в діжі:
Мишу, скільки сили є,
Та – не домисила я,
– Ах, газдине мила,*

*Що ти наробила, газдинечко!
Наді мною, ой, лишенько, стоїть моя мама.
Повернулася додому, як ніколи, рано.
Хата біла, все – в муці, п'ят спливає по лиці,
Руки й ніс – у тісті, зі стільця – не злізти!*

*Хтось, здається, йде сюди.
Мама набирає води,
Зі стільця мене здійма
І домишує сама.
Не смійтеся, люди,
Газдиню буду –
Пиріг спечу!*

Надія Ярославівна Галабурда загалом уже написала понад 500 пісень для дітей і для дорослих. Випустила 7 компакт-дисків. Головне, каже, для неї є те, щоб був зміст у віршах. Тоді музика просто летить. Намагається виховувати патріотизм, прищеплювати любов до рідної землі. Надія Галабурда закінчила рано залишилася сиротою, виростала з бабусею. Закінчила Кошляківську музичну школу з класу скрипки, Дрогобицьке музучилище, Рівненський інститут культури. Тривалий час працювала у будинку школярів в Підволочиську, щорічно вела у світ мистецтва понад 30 дітей. Нині має понад 10 вихованців-вокалістів. З чоловіком Євгеном виховала двох синів.

Akce je pořádána v rámci projektu
„Žijme na čtyřce společně 2021“
na integraci cizinců spolufinancovaného
Ministerstvem vnitra České republiky.

Безкоштовні консультації для українців в Чехії.

Зміна, втрата, легалізація роботи.
Трудові відносини роботодавця із
працівником.
Візи та перебування в Чехії.

Телефонуйте за номером +420/774 647 635
або напишіть на електронну адресу:
ukrkonzultace@gmail.com

Консультації: понеділок-п'ятниця,
завжди 11:00-13:00 год.

Консультації надаються в рамках проекту
інтеграції іноземців „Живемо на
четвірці разом 2021“, що фінансується
Міністерством внутрішніх справ Чеської
Республіки